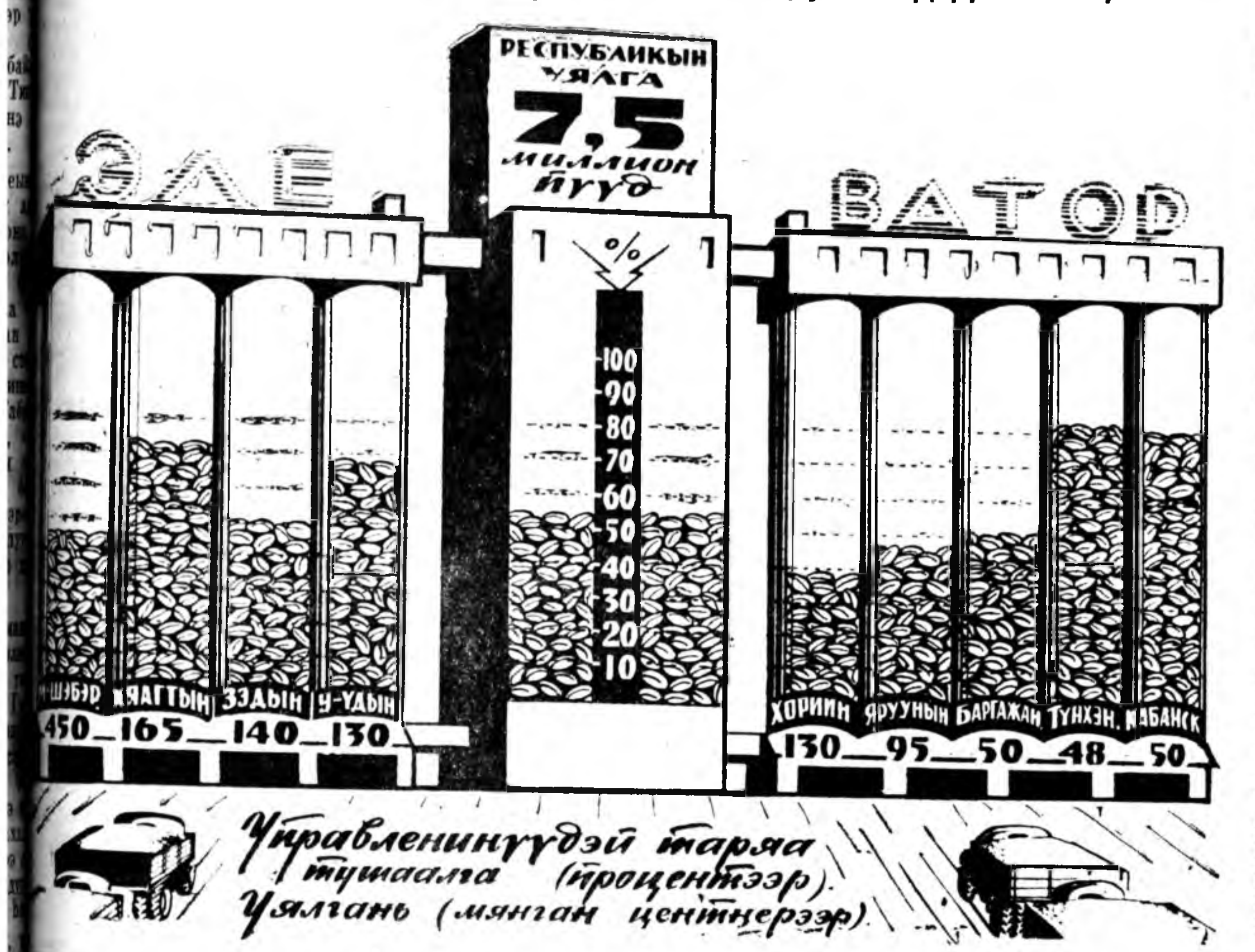
ТАРЯАГАА СОХИЖО АБАМСААРАА—
ҺОЛООМОЁО СУГЛУУЛА, НАМАРАЙ ПААР ХАХАЛА—
ХУРЯАЛГЫН ҮЕДЭХИ ЖУРАМ ИИМЭ

[Р]еспубликымнай колхоз, совхозууд 1964 оной сентябриин [..]дэ 4.103.811 пүүд таряа гүрэндөө тушаагаа, тэрэ тоодо:
[..]нхэнэй, Хяагтын управленинүүдэй ажахынууд түрүүлжэ гаранхай

Түрүүшын илалта

БАГА-КУНАЛЕЙ. Үсэгэлдэр үдэһөө хойно һүүлшын табан автомашина орооһо ашажа ябуулаад, колхознай бүхыдөө 64,8 мянган пүүд алтан таряа Эхэ оронойнгоо амбаарта оруулжа, социалис уялгаяа дүүргэбэ.

Ондоогоор хэлэбэл, гүрэндэ 8 мянган центнер тушааха түсэбэй оронда 10,8 мянган центнер шэнэ ургасын таряа бэлэдхэлэй пунктда оруулаа. Энэ амжалта түбхын түрүүн бүхы механизаторнууд, таряашад, автомашинын жолоошодой булта хэниинь хэншье гэшэгүй, үнэн зүрхэнһөө оролдожо, габшагай шангаар хүдэлһэнэй ашаар туйлагдаа гэхэдэ алдуу болохогүй.

Хараад үзэел даа. Үнинэй комбайнер Иннокентий Григорьевич Смолин өөрынгөө һайн дураар, һайхан сэдьхэлээрээ хүдэлжэ, хуушарһан «С-6» комбайнаар богонихон болзорто нилээд ехэ ургаса хуряажа, 2.600 центнер таряа сохёо юм.

— Бүхыдөө 4 мянган центнер ороо̄һо сохижо абахын түлөө тэмсэжэ байнаб, — гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

Тэрэшэлэн эдэбхитэй бэрхэ комбайнернууд Петр Илюснин, Алексей Некипелов, мүн түрүүшынгээ жэл хүдэлжэ байһан залуу хүбүүн Василий Лобанов гэгшэд баһал тус тустаа 2.200—2.560 центнер таряа сохингхой. Энэ жэлдэ бидэ механизатор, комбайнернуудай хэһэн ажалай дүн миил хооһон гектараар тоолохогүй, харин сохижо абаһан ороо̄һонойнь центнерээр гаргаха гэжэ шиидээбди. Энэнь зүб гэжэ һанагдана. Хуряалга дээрэ хүдэлһэн хүн хүбхай ехэ гектар газар хадаха, хуряахын хойноһоо оролдоод, гээлтэ гаргахагүй, тон наринаар ябажа, таряа ехээр сохижо абахын түлөө тэмсэхэ бшуу.

Артелиин бригаданууудай дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ 4-дэхи тракторно-таряан ажалай бригадынхид (бригадир А. А. Кауров, техникын талаар туһалагша Н. Г. Захаров) түрүүлжэ ябанхай. 800 га таряа хуряаха түсэбтэй аад, мүнөө 730 гектарайнь ургаса суглуулжа, амбаарта хээ. Хуряалгаяа бүри һаяар дүүргэхэнь. Тус бригадынхид һайн ургасатай зарим газарһаа га бүриин 15 центнер хүрэтэр «Онохойская-4», «Скала» сортын шэниисэ абана.

Комбайнһаа гараһан ороо̄һо шэрэхэ, мүн тэрэниие бэлэдхэлэй пунктда зөөхэдөө, автомашинын олонхи жолоошод үдэр һүниие илгаруулангүй, нэгэ час, минуташье дэмы гээхэгүйе оролдон ябана. Жэшээлхэдэ, колхозоймнай жолоошод М. Комогорцев, А. Илюснин, Ф. Беляев, Г. Лобанов гэгшэд комбайнһаа таряа шэрэхэдээ, үдэр бүриингөө даабари 180—200 процент дүүргэдэг. Мүн таряа хуряалгадамнай туһалалсахаяа ондоо эмхинүүдһээ ерэһэн автомашинануудай жолоошодшье магтаалтай ажаллаа. Жэшээлхэдэ, П. Костюнин, К. Беляев, Н. Сухоруков болон бусад 80 гаран модоной газартахи Харлангай пунктда таряа зөөхэдөө үдэрэй гурба-дүрбэн эрьесэ хэдэг байгаа.

Гүрэнэй амбаарта 64,8 мянган пүүд таряан оруулагдаа. 5000 центнер шэлэмэл һайн үрэһэн хаагдаа. Комбайнер И. Смолин гансаараа 2600 центнер ороо̄һо сохибо.

Колхозойхиднай мүнөө өөһэдынгөө арга боломжо хаража үзөөд, хэрэгтэй бүхы үрэһэ хүрэнгэ, ноосэлхэсэ үлөөгөөд, хэдэн зуун центнер ороо̄һо түрүүн абаһан уялгаһаа гадуур худалдаха гэжэ байна. Гадна 5.000 центнер эрхим шанартай үрэһэн һайнаар сэбэрлэгдэжэ, амбаарта хэгдээ.

Ургасаяа түргэнөөр хуряаха, үрэһэ хүрэнгөө хаахынгаа хажуугаар мүнөө тарялантай һолоомо дары суглуулан абаад, намарай эртын паар хахалжа эхилэнхэйбди. Үдэрынь хуряалга дээрэ хүдэлһэн 18 тракторнуудаар һүнинь паар хахалнабди. Хамта 500 гаран га элдүүрилэгдэд байна.

Г. НЕКИПЕЛОВ,
«Победа» колхозой парткомой секретариин орлогшо.

Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлени

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Бур яадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй, Министрнүүдэй Советэй орган

№ 217 (10585) | 1964 оной сентябриин 12, суббото | Сэн 2 мүнгэн

Мүрысэгшэдэй [т]үг—комбайнер [В]асилий Фефеловэй гарта

[Г]үрэндэ таряа тушаалгын жолоо шофёрнууд барина

[«О]ктябрьский» совхоз[до] таряан үригдэжэ [ба]йна гэжэ партийно-гүрэнэй хиналтын хүдэлмэрилэгшэд дохёодоно

[Т]аряа хуряалгада, үбһэ бэлэдхэлгэдэ [һ]аад хэхэгүй

Бэшүүрэй „Дружба„ колхозойхид нёдондонойхиһоо хоёр дахин ехэ кукурузын силос дараба

Москвагай 15 предприятинуудай үүсхэл Буряадта нютагжана

3-дахи хуудаһан

ХОЁР ТҮСЭБ ДАБАГДАА

Гүрэндэ таряа тушаалгаар хоёр түсэб дүүргэхэ зорилго табиһан «Путь Ленина» (Мухар-Шэбэр) колхозой таряашад эрхим бүтээсэтэйгөөр ажаллана. Таряа хуряалга, гүрэндэ худалдалга урда урдынхиһаа эмхитэйгээр ябуулагдана. Шадамар бэрхэ механизаторнуудай, таряан ажалда ябаһан бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй мүрысэжэ ажаллаһанай ашаар эндэхид гүрэндэ таряа худалдаха уялгаяа болзорһоонь урид үлүүлэн дүүргэбэ. Хамтадаа 8100 центнер тарян гүрэндэ тушаагдаа.

Олон жэлэй баян дүршэлтэй комбайнер Василий Иванович Фефелов мүрысэгшэдэй тугыень барижа ябана. Комбайниинь эбдэржэ һаатадаггүй. Хүдэлмэриин урда тээ, дүүрэһэн хойнонь, али нэгэ забда залиингшье гарахада, элдэб часть, детальнуудыень шалгадаг, заһахыень заһадаг, шүрэб хамагуудыень шангадхадаг заншалтай. Түргэ түргэн, тон оролдосотой зүбөөр техническэ харууһа хэгдэдэг энэ машинань бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэгдэнэ. Василий Иванович халаан соогоо «СК-3» комбайнаар 23 гектар хүрэтэр таряа сэхэ хадана гэхэ гү, али даабаряа 2 дахин үлүүлнэ. «С-6» комбайнда ажалладаг Сергей Иннокентьевич Гороховский мүн лэ агрегадайнгаа ажал эрхимээр эмхидхэжэ, даабаряа 180 процент хүргэжэ ябана. Таряа хададаг хамта 9 комбайнернуудай дунда нормоёо дүүргэдэггүй хүн байхагүй.

Комбайнһаа һаадгүйгөөр таряа тоог дээрэ абаашадаг, бэлэдхэлэй пунктда таряа тушаадаг жолоошод одоол унтаха нойргүй гэхээр, үдэр һүнигүй шахуу баатарлигаар ажаллана. 5-дахи АТХ-гай 10 машина эндэ бии. Машинаяа минуташье миин зогсоодоггүй жолоошод Иван Алексеевич Гороховский, Леонид Антонович Пыкин, Лука Иванович Худяев гэгшэд комбайнһаа гараһан таряае тоогто хүрэтэр шэрэхэдээ, даабаряа 170 процентдэ хүргэнэ. Гүрэндэ худалдагдаха таряае ойро зуурашье хожомдуулхагүй гэһэн уряатайгаар эдэнэр ажаллана.

Шухалын шухала хэрэг—таряа хуряалга, гүрэндэ худалдалга эмхитэй һайнаар ябуулхатаяа хамта, тус колхозойхид силос даража абаха тухай ехэ анхарал табина.

И. НЕМЧИНОВ,
колхозой түсэблэгшэ.

Мүнөөшье жэлдэ һайн

АЛТАЙ. **(Телефоноор абтаба).** Хоёр мертһээ үлүү үндэртэй кукуруза Хүдэриин совхозой Алтайн отделениин зарим полинуудта ургаа. Энэ жэлдэшье суута кукурузашан Радна Гонсоруновай даадаг звеногойхид һайн ургаса ургуулаа юм.

Отделенидэ хамта 500 гаран гектарта кукуруза тариганхай. Тэрэнэйнь 317 гектар хуряагдаа. Бүхыдөө 8 мянга шахуу тонно силос дарагдаа. Шэмэтэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ 3 комбайн, 8 автомашина хүдэлнэ. Комбайнернуудай дундаһаа Михаил Гармаев магтаалтай. Үдэрэйнгөө даалгабариие хододоо үлүүлэн дүүргэнэ.

Н. БАНЗАРОВА,
Хүдэриин совхозой Алтайн отделениин бухгалтер.

Хара мүрөө халхалха аал!

Хүдэлмэриин үедэ ажалые шанар муутайгаар бүтээхэ гэхэ гү, али һайнаар хэгдэхэ юумэ муугаар хэгдээд, хаанашье мэдэгдэнгүй үнгэршэдэг ябадал энээнһээ урагша байгаашье һэн бэзэ. Теэд колхоз, совхозуудта нимэ байдалай ушархада, ажахынууд ямар ехэ хохидолдо ородог байгааб.

Ниитын ажалда ушарһан дутагдалнууд мүнөө үедэ далдалагдажа шадаха гү? Үгы. Ажалай дутуу дундануудтай тэмсэхэ, тэрэниие саг соонь элирүүлжэ усадхаха—энэ харюусалгатай үүргые мүнөө арадай хинагшад дүүргэнэ гээшэ. Колхоз, совхозуудта эмхидхэгдэһэн партийно-гүрэнэй хиналтын комитедтэ туһалха бүлэг болон постнууд ехэ хүдэлмэри ябуулна бшуу.

Манай Зэдын управленидэхи партийно-гүрэнэй хиналтын комитет һаяхан «Октябрьский» совхозой 1-дэхи отделенидэ ошожо, нүүдэл заседани үнгэргөө.

Ушарынь тайлбарилхада иимэ: энэ отделенидэ 700 гектар хара тарян амяарлан хадагдаһан байгаа. Тиигээд наратай сэлмэг үдэрнүүдэй тогтобошье, тэрэнь булта хуряагдажа абтангүй бороодо сохюулжа, тарянаиинь дороһоо гуталжа эхилһэн байгаа. Һүүлдэ 145 гектарай баал суглуулан сохигдоходоо, ороо̄һо тарян ехээр гээлтэ хоролтодо ороһон. Тоолжо гаргахада, гектар тарялан дээрэ 40 килограмм тарян орхигдоһон гэхэ гү, али бүхы 145 га газартнь 58 центнер тарян үригдэһэн байгаа.

Зүгөөр энээн тушаа партийно-гүрэнэй хиналтын комитедэй түлөөлэгшын заседаниин болохоһоо хэдэн хоног урид һануулга үгэһэниинь тракторно-тарян ажалай бригадын бригадир нүхэр Д. Цыбиков, отделениин агроном нүхэр Балдаев гэгшэд ямаршье хэмжээ абаагүй байшоо. Гээлтэ хоролтодо оруулһан тарягаа поли дээрэһээнь тармажа, суглуулжа абаа һаань болохо һэн. Тиимэ хэмжээ абахын орондо агроном нүхэр Балдаев хара мүрөө далдалжа, полиинь хахалуулха гэһэн захиралта үгэһэн байна. Петропавловка тосхонһоо партийно-гүрэнэй комитедэй гэшүүдэй яаралтайгаар гаража, нүүдэл заседани үнгэргэхэ үеын болотор 12 гектар газар намарай паар болгожо хахалагдашаһан байба.

Шэнэ ургасын хуряагдажа байһан үедэ тохёолдоһон иимэ гэмтэ хэрэг партийно-гүрэнэй хиналтын комитедтэ харагдажа, хэмжээ абтаба. Тракторно-тарян ажалай бригадир нүхэр Цыбиков, отделениин агроном нүхэр Балдаев гэгшэдтэ комитедэй зүгһөө шанга һануулга үгтөө. Арадай хинагшадай хүдэлмэриие һулаар эмхидхэһэн, саг соонь хиналта шалгалта үнгэргөөгүй дээрэһээнь эндэхи совхозой партийно-гүрэнэй хиналтада туһалха бүлэгэй түрүүлэгшэ нүхэр Булыгинда һануулга үгтэбэ.

Д. БАДМАЖАПОВ,
Зэдын управленидэхи партийно-гүрэнэй хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ.

Кукурузашад баяртай

Һүн эдеэ билтаруулха, арьбан гадартай мяха, тоһо, нооһо элбэгжүүлхэ гайхамшаг ургамал бии юм гэжэ хэды жэлэй саада тээ мэдэхэгүй шахуу байһан «Дружба» (Бэшүүр) колхозойхид кукурузын ямар ашатай байһаниие дууһан ойлгонхой. Мүнөө 1660 гектарта шэмэтэ ургамал тариигдаһан.

Саг соогоо тариигдаһан кукурузань түрүүшээр жэгдэ һайнаар гаража ахилээ һэн. Арбаад гаран хоногой туршада шанга наранда гандаха туйлдаа хүрэтэрөө шаруулба, шииг нойтоор дуталдабашье энэ нэлэнхы ехэ газарта тариигдаһан кукурузань гаргашаяа оло дахин тэхэрюулхээр, яһала барагаар ургажа гараа. Дунда зэргээр га бүхэнэй 134 центнер ногоон тэжээл гарана. Эрхим ургасатай газарайнь га бүриһөө 300 центнер ногоон тэжээл хуряагдана.

Буряад орондо суурхаһан кукурузашан Сандак Доржиевич Бадмаевтай ана-мана мүрысэһэн, яахадаа «тарялангай хатан» гээд нэрлэгдэһэниинь бодото ажал дээрэһээ ойлгожо абаһан Жамса Гомбоцыренович Соктоевой даадаг звено илангаяа магтаалда оронхой. 260 гектарта тариһан кукурузань ой модон шэнги ехээр, гурба-дүрбэн метр үндэртэйгөөр, набша намаа элбэгтэйгээр ургаһан байна. Гектар бүриһөө дунда зэргээр 300 центнер шэмэтэ ногоон тэжээл гарана бшуу.

Газарай хүрьһэ ходо шанаржуулжа, эрдэм ухаанай заабариин ёһоор хүрьһыень элдүүрилээд, саг соонь зүбөөр таряад, шииг нойтоор дутаангүй, ургасынь хойноһоо зүбөөр харууһалаад байбал, баян ургаса сохом хуряагдаха гэжэ мэдэрһэн Жамса Гомбоцыренович сугтаа хүдэлдэг нүхэдөө дахуулан, хаба шадалаараа ажаллаа һэн. Һайса нэгшээгдэһэн 1600 тонно шэбхэ гаргагдажа, газарай хүрьһэнэй шанар харaадуулан, жэжэхэнээр бутаруулагдаад, хаа хаанагүй жэгдэ һайнаар тараагдаһан байгаа. 4—5 тонно минеральна утэгжүүлгэ хэрэглэгдэһэн. Шииг нойтоор дуталдахаар 134 гектар газарынь абаһаар уһалагдаһан. Иигэжэ оролдоһонойнь аша үрэ харагдаба ха юм. Урдань хооһон тала байһан газарта хазаар моритой хүнэй харагдахаар бэшэ, дунданаь ороһон хүнэй төөрихөөр шахуу кукурузын эшэ набша ургашанхай.

Ниитынгээ малда элбэг хүрэхөөр үбһэ тэжээл бэлдэжэ абаха зорилгоёо дүүргэжэ байһан тус колхозойхид кукурузаяа багаханшье хоролтогүйгөөр хуряаха гэжэ оролдоно. 1200-гаад гектарай ургаса силос болгожо дарагдаа. Ондоогоор хэлэбэл, үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ хоёр дахин ехэ гэхэ гү, али 16 мянга гаран тонно силос бэлдэгдэбэ. Үлэһэн 400-гаад гектарайнь ногоон ойрын үдэрнүүдтэ хуряагдажа, силос хамтадаа 22 мянган тоннодо хүргэгдэхэнь. Колхозой үнеэн бүхэндэ арбаад тонно кукурузын силос хүртэхэ болоно. Гадна хонидто, бүрүү, хашарагуудта шэмэтэ тэжээл баһал хубаарилагдаха юм.

Шэмэ ехэтэ ургамал нёдондонойхиһоо ехээр ургуулһандаа баяртай кукурузашад ерэхэ жэлэйнгээ ургасын һуури эртэнһээ табижа эхилхэ эрмэлзэлгэтэй.

Б. САХЬЯЕВ.

ХАЙРАН САГАА ХОСОРООНО

Долоо мянган гектар ороо̄һото ургамалай 3 мянганиинь хадагдаа, тэрэнэйнь 2700 гараниинь суглуулан сохигдоо. Хаража үзэхэдэ, ехэ хүдэлмэри хэгдээ гээшэ гү? Үгы ааб даа. Хуряалгын эхилһэн сагһаа хойшо хахад һарын болзор үнгэрбэ ха юм. Теэд Аргадын совхозойхид ороо̄һо таряа хуряалгаяа хахадлаашьегүй, хадагдаһан тарягаа хэдэн зуугаад гектараар хэбтүүлжэ байна.

Ажалай эмхидхэлэй һула дээрэһээ унжагай нобшо байдал үзэгдэнэ. Яахадааб гэбэл: техникэ зэмсэгүүд хүсэд һайнаар ашаглагданагүй. Олонхи комбайнернууд элдэб эсын шалтагаануудһаа һаалтада ороно, үдэрэйнгөө даалгабариие дүүргэнэгүй. Комбайнуудай эбдэржэ һаатахын хажуугаар таряа зөөлгэ таһалгаряагүй эмхидхэгдэнэгүй бшуу. Энээнһээ боложо, олон агрегадууд ажалайнгаа бүтээсые бага болгоно. Жэшээлхэдэ, совхозой 2-дохи тракторно-тарян ажалай бригадада автомашинануудай үсөөдэһэн дээрэһээ механизаторнууд комбайнуудайнгаа бункерай дүүрэшэхэдэ удаан саг соо машинаяа байлгаха баатай болоо һэн. Теэд һүүлдэнь ороо̄һо таряа поли дээгүүр адхагдажа эхилээ. Энээнэй һайниинь юуб? Агрегадууд зогсонгүйгөөр ябаал юм аабза. Гэтэр хайран ороо̄һониинь таладa үригдэхэ болоо ха юм. Тиихэдэ таряа зөөхэ хүдэлмэри заахашье хүнгэрөөгүй, харин үшөө ехэ ажалтай болгодоо. Хараадшье үзэхэдэ тиимэл даа. Комбайнһаа тоог дээрэ сэхэ асарагдаха тарян поли дээрэ адхагдажа, удаан саг соо хэбтэхэ болоно. Тэрэниие дахин автомашинануудта ашахада ямар хүшэр хүндэ гээшэб!

Аргадынхид аргаа ядархадаа иимэ байдалда ороо бэшэ, харин ажалайнь муугаар эмхидхэгдэһэнһээ боложо энэ үзэгдөө. Таряа хуряалгые богони болзорто үнгэргэхэ бүхы арга байгаа. Трактор машинанууд ажалдань хүртэжэ ядахаар бэшэ һэн. Энээнһээ гадна, зарим бригаданууудта ажалай журам һула. Тусхайлхада, 1-дэхи тракторно-тарян ажалай бригадада ажалшадай байха муу бэшэ байра түхеэрэгдэнхэй. Тиимэшье һаань, механизаторнууд полевой стан дээрэ амаржа хоноходагүй, үдэшэ бүри аяар 3—4 модоной газарта гэртээ бусана. Тиигээд үглөөгүүрынь оройтожо ажалдаа гарадаг, үдэшэнь эртэ хүдэлмэреэ дүүргэдэг. Ажалай хайран саг иигэжэ алдагдана ха юм даа.

Агрегадуудай ажалай бүтээсэ тон бага байна. Аргадынхид бүхы техникэ зэмсэгээ һайнаар хэрэглэбэл, үдэртэ лаб 150 га тарялан хуряаха аргатай байгаа. Энэнь түрүү механизаторнуудай ажал дээрэһээ элиһэлэн харагдана. Зарим механизаторнууд һаадгүйгөөр ажаллахадаа, үдэртөө 25—30 гектар таряа хуряана бшуу. Иимэ жэшээ совхозой түрүү комбайнернууд Антон Сухеденов, Цурбо Монголов гэгшэд харуулаа һэн.

Гадна, автомашинын жолоошодой дунда журамгүйшүүл бии.

Таряа хуряалгые эмхитэйгээр үнгэргэхэ хэрэгтэ аргадынхид яаралтай хэмжээ абаха ёһотой.

М. ЯКОВЛЕВ.

Баргажан.
(Телефоноор абтаба).

[Т]ЭБЭРИШЬЕ ҮБҺЭН НЭМЭРИ

Бүхы арга боломжонуудаа дууһан [х]эрэглэн, ажалаа зүбөөр эмхидхэжэ, [..] хахадай туршада хүрэхөөр үбһэ [..] бэлдэхэ үүсхэл гаргаһан Яруу[ны]н управлениин Исэнгын совхо[зой]хид амжалтатай ябана.

Үбһэ түүбэрилэн сабшаха сагһаа [хой]шо эдэбхитэй, бүтээсэтэйгөөр [аж]аллажа байһан эндэхи үбһэшэд [үнгэ]рэгшэ жэлэйхиһээ 14 мянган [це]нтнерээр ехэ гэхэ гү, али хамтадаа [..] мянган центнер үбһэ сабшажа [аб]а. Бүхыдөө 25 звено, тэрэ тоодо [..] оруулагдаһан 5 звено, үбһэ хуряалгада ябуулагдаһан байгаа.

Үбһэ ногооной ургасын нёдондо [..]һэдэ хүрэхэгүй байһаниие ха[ра]жа абажа, урдань оройдоо саб[ша]гдагүй хээрын газар, ой модоной, [..]һанай оёор, уһатай, намагтай [га]зар дууһан сабшагдана. Тохомойшье шэнээн газар сабшангүй үлөөгүй, тэбэришье үбһэн һаань, гамтайгаар суглуулжа абаха гэһэн уряатайгаар хүн бүхэн ажаллана. Халаанайнгаа даабари дүүргэдэггүй хүн звено бүхэндэ байхагүй.

Бороо хуратай үдэрнүүдэй болоходо гар хажуурщад олоор табигдана. Шииг нойтондо ороһон, уһанда абтахаяа һанаһан үбһэ аранга-отог модоор барижа, 20—30 центнерээр шобойлгон һурилагдана. Дундуураа ото гараһан нүхэтэй байхадаа, иигэжэ һурилагдаһан үбһэн харлажа бүритангүй, түргэн хатадаг байна. 200-гаад центнер иимэ аргаар һурилагдөө. Гадна сабшагдаһан үбһэеэ шарга дээрэ бага багашагаар һурилжа абахада баһал зүйтэй.

Багаханшье саг һаар талаар үнгэргэнгүй, хажуурай даахаяа болитор, үбһэнэй хагдартар сабшаха зорилго табигданхай.

Б. МАКСАРОВ.

Слам Фатыков—түрүү механизатор

ХОРИИН УПРАВЛЕНИ. Байгша ондо Чисааныи совхозой 2-дохи фермынхид ороо̄һо тарянай баян ургаса ургуулаа. Энэ ургасаяа гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абахын хойноһоо механизаторнууд оролдоно.

Таряа хуряалгын эхинһээ хойшо социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэржэ, олонхи механизаторнууд ехэ амжалта туйлаа. Фермын түрүү комбайнер Слам Фатыков 12 үдэрэй туршада 317 гектар таряа хадаба. Энэ нүхэрнай 300 гектар таряа хадаха гэһэн уялга абаад, тэрэнээ бэелүүлээ. Залуу механизатор Александр Жапов 8 үдэртэ 209 га, Гомбожаб Цыденжапов 207 га таряа хадаа. Эдэнэр үдэртэ дунда зэргээр 26 гектар таряа хадажа, ажалдаа шалгарба гээшэ.

Совхозой дирекци, партийна болон профсоюзай организацинууд түрүү механизаторнуудай ажалые һайнаар сэгнэжэ, дамжуулгын вымпел, мүнгэн шан барюулба.

Ш. ЦЫБАНОВ.

ХУЛГАЙШАН БАРИГДАА

Һарын һаруулда хулгайшан дурагүй гэлсэгшэ. Тиибэшье Чисааныи совхозой 2-дохи отделенидэ үдэр дунда иимэ юумэн болоо. Сагаан-Нуур гэжэ үбэлэй фермын хажууда тарянай заха сабшажа абаһан 30 тонно ороо̄һоной ямаршье харуулгүй хэбтэһэниие һамбаашалан, эндэ хүдэлхөөр ерэһэн Улаан-Үдын 1-дэхи АТК-гай жолоошон Григорий Куренков гэгшэ табан мэшээг (2,8 центнер) шэниисэ хулгайллаа. Тиигээд Сулхара тосхон абаашажа, худалдахаяа байба. Энэ үедэ совхозой үнинэй жолоошон Бато-Мунко Бадмаев хаража болюулаа. Мүнөө Куренков хуулиин харюусалгада хабаадуулагдаха болоо.

Мүн энэ отделенидэ амбааршан Дугар Дамбаевай даадаг складта нёдондоной ургасаһаа оройдоо бүридхэлдэ абтаагүй байһан 128 центнер шэниисэ олдоо.

Анаагай совхозой 1-дэхи отделенидэ (складые даагша Бальжинимаевай тоог дээрэнь) 194 центнер хара тарян, 153 центнер шэниисэ мүнөө хүрэтэр ямаршье дансада бэшэгдээгүй, шубуу шонхор, хулганаа хорхойдо эдигдэжэ хэбтээ. Иимэрхүү баримтанууд Үдын совхозой 3-дахи отделенидэ (складые даагша Д-Х. Цыигуева), «Первомайский» совхозой 2-дохи отделенидэ (складые даагша Матвеев) үзэгдэнэ.

Иимэ һалан нобшо, харюусалгагүй, олоной зөөридэ гам хайрагүй хандадаг хүнүүдые нютагуудаи партийно-гүрэнэй хиналтада туһалха бүлэгүүдэй гэшүүд хурса нюдөөрөө хёрхоор хаража элирүүлхэ, дутуу дундыень түргэн усадхаха зэргэтэй.

Н. ПЕТРУШКИН.
Хориин аймагай милициин таһагай хүдэлмэрилэгшэ.

БҮЛЭГ ЯПОН СОЦИАЛИСТНУУДТАЙ МАО ЦЗЭ-ДУНАИ ХӨӨРЭЛДӨӨН ТУША

Пекин ошоод бусаһан бүлэг япон социалистнуудтай Мао Цзэ-дунай хэлэһэн хөөрэлдөөн мэнэ һая Японодо хэблэгдэбэ. Буржуазна газетчигүүд тэрэнэй хэлэһэн зүйлнүүдые һайшаан тунхаглаа — Хитадай Компартиин түрүүлэгшын хэлэһэн юумэнүүдые тэдэнэр зохидшообо ха юм. Түрүүшээр хөөрэлдөөнэй лаб тиимэ байһыень үнэншэхөөр бэшэ байгаа. Хөөрэлдөөнэйнь удха тиимэ бшуу. Уласхоорондын оршон байдалые муудхаха, социалис оронуудай, хоорондо арсалдаа гаргаха һанаатайгаар буржуазна газетэнүүд элдэб юумэнүүдые бэшэдэг ха юм даа.

Тэрэ мэдээсэлэй буруу байһан тухай Пекин мэдүүлхэ гэжэ һанагдаһан байгаа, теэд тиимэ мэдүүлгэ хэгдээгүй. Харин тад һөөргэ, япон хэблэлдэ толилогдоһон Мао Цзэ-дунай хөөрэлдөөн үнэхөөрөө болоо юм гэжэ Хитадай хүтэлбэрилэгшэд ойлгуулхаар аашалалдаһан байна. Пекиндэ байдаг совет түлөөлэгшэ КНР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Ван Мин-нянь гэгшэдэ хандажа, тайлбарилжа үгэхые хүсэхэдэнь, тэрэнь «Мао Цзэ-дунай тиигэжэ хэлээ хадань, тэрээнииень зүбшөөнэб» гэжэ харюусаба. Августын 1-дэ «Асахи» гэжэ япон газетэ Чжоу Энь-лайн мэдүүлгэ хэблэбэ. Тэрэ мэдүүлгэнь Мао Цзэ-дунай хөөрэлдөөн соо хэлэгдэһэн зүйлнүүд шэнги тиимэл удхатай.

Эдэ бүгэдын һүүлээр Хитадай Компартиин түрүүлэгшын мэдүүлгые япон хэблэлэй үнэхөөрөө тэрэ зангаарнь дамжуулһандань һэжэг байбагүй.

Энэ хөөрэлдөөн хитад хүтэлбэрилэгшэдэй уг зорилго болон үзэл бодолнуудые элиршэлбэ, энээн тухайдаа тэдэнэр мүнөө болотор дутуу ядуу хэлэдэг байгаа бшуу. Тиимэһээ манай арадта эсэргүү, социализмын бусад оронуудай арадуудта, бүхы дэлхэйн коммунис хүдэлөөндэ эсэргүү тэмсэл хэжэ байхадаа, КПК-гай хүтэлбэрилэгшэдэй хэр ехээр хэтэрһыень совет хүнүүдэй мэдэхын тулада тэрэ хөөрэлдөөе хүсэдөөр хэблэхэ хэрэгтэй болобо.

КПСС-тэ, марксистско-ленинскэ бусад партинуудта эсэргүү тэмсэл эхилхэдээ, хитад хүтэлбэрилэгшэд хадаа марксизм-ленинизмые хамгаалжа байһан шэнгеэр, дэлхэйн революционно болон сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй аша туһые «аршалжа» байһан шэнгеэр бэеэ харуулхые оролдодог байһаниинь мэдээжэ. Бүри хэтэрхэдээ КПК-гай хүтэлбэрилэгшэд манай парти болон оронии муушалхадаа, «совет арадай буржуазна шэнжэтэй болжо байһан» тухай мэдүүлхэдээ, манай ороной, социализмын бусад оронуудай аша хэрэгүүд тухай һанаагаа зобожо байһан шэнгеэр һэнгэргүйгөөр мэдүүлдэг байһан юм.

1960 ондо манай үе сагай шэнжэ шанар тухай, дэлхэйн дайе болюулжа болохоор арга боломжонууд тухай, социализмда амгалан тайбанаар, мүн амгалан тайбан бэшээр дамжан орохо тухай, тэрэшэлэн бусад асуудалнуудаар КПК-гай хүтэлбэрилэгшэдэй үзэл буляалдаа эхилээд байхадань, тэдэнэр хадаа КПСС-тэй. мүн бусад марксистско-ленинскэ партинуудтай имагтал үзэл сурталай асуудалнуудаар арсалдаатай байна гэжэ һанахаар байһан юм. Теэд үзэл буляалдаанай саашадаа үргэлжэлхэ тума, КПК-гай хүтэлбэрилэгшэд үнэхөөрөө досоогоо бодожо ябаһан юумэсэ бэшэнэ гээшэ гү? — гэжэ улам бүри ехээр һэжэглэмээр болоо һэн. Теоретическэ арсалдаанайнь саагуур КПК-гай хүтэлбэрилэгшэдэй аягүй муухай политическэ уг зорилгонууд элиржэ захалаа бэлэй. Мао Цзэ-дунай хөөрэлдөөн энээндэ баһа нэгэ гэршэ болоно.

КПК-гай түрүүлэгшын хөөрэлдөөн дээрэһээ хараад үзэхэдэ, хитад хүтэлбэрилэгшэд мүнөө өөһэдынгөө булимтаралгын һэдэлгэнүүдые далдалхаяашье һананагүй. Япон хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, Мао Цзэ-дун үзэл сурталай асуудалнууд тухай дурдаашьегүй. Хөөрэлдөөн соонь марксизм-ленинизм тухай, социализм тухай, хүдэлмэришэн ангиин нэгэдэл тухай, дэлхэйн хүдэлмэришэнэй болон национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй аша хэрэгүүдэй түлөө тэмсэл тухай нэгэшье үгэ байхагүй. Мүнөө үеын дэлхэйн байдалые ангиин талаар шэнжэлэн хараха тушаа, империализмда эсэргүү тэмсэлдээ ханинар болон нүхэсэгшэдые шэлэн абахадаа ангиин талаар хаража үзэхэ тушаа хөөрэлдөөн соонь хэлэгдэһэн тэмдэгшье байхагүй. Мао Цзэ-дун ямар юумэндэ гол анхаралаа табинаб гэхэдэ, энэ хадаа Советдэ эсэргүү һанамжануудые һүжэрөөхэ, эгээл хархис хүсэнүүдэй үндэһэ яһанай мэдэрэмжые ехээр дэбэргэхэ гэһэн ябадал болоно.

I.

Мао Цзэ-дун забһарай зоно гэдэг тухай хэлэжэ хөөрэлдөөгөө эхилээ. Энэ теори бүри 1946 ондо бии болоһон байна. Тэрэ хадаа анха түрүүшынгээ ёһоор иимэ удхатай байгаа. Хитад хүтэлбэрилэгшэд бүхы дэлхэйн бүмбэрсэгые гурбан хубида гү, али зонодо хубаарилна. Нэгэдэхинь — американскэ империализм, США. Хоёрдохинь — Советскэ Союз болон бусад социалис оронууд. Гурбадахи зононь, тэрэ хоёрой хоорондонь байһан хэбэртэй (тиимэһээ забһарай зоно гэжэ нэрлэгдэнэ), — Ази, Африка болон Латинии Америкын оронууд.

Мүнөө Мао Цзэ-дун энэ «теоридо» үшөө нэгэ заһабари оруулна. СССР хадаа «дэлхэй дээрэ эзэрхэхын түлөө тэмсэхын тулада США-тай үгсэбэ» гэжэ хардаһан бэеэрээ, Мао Цзэ-дун хоёр гол зоные үнэн дээрээ нэгэдүүлжэрхинэ. Иигэжэ нэгэдүүлхэдэнь хоёр зоно бии болоно: «советско-американска» ба «забһарай зоно» гэдэг. Тиимэ болохолоороо, бэе бэедээ харша хоёр социальна байгуулалта гэжэ бүхы марксистнуудай мэдэрһэн дэлхэйн хубаарилга үгы болоно.

Хитад теоретигүүдэй хэлэдэгэй ёһоор, забһарай зоно хадаа революци болон хүгжэлтые харуулһан үзэгдэл мүн болоно. Советскэ Союз ба США тушаа хэлэбэл, тэдэнэр хадаа энэ теориин ёһоор, дэлхэй дээрэ эзэрхэхын түлөө тэмсэхын тулада «үгсэсэн» болоно. Энээн дээрэһээ американскэ империализмда эсэргүүсэн, мүн нэгэн хамта Советскэ Союзда эсэргүүсэн, забһарай зонын арадуудай тэмсэхэ шухала байһан тухай тобшолол хэгдэнэ. Хитад хүтэлбэрилэгшэдэй теоретическэ һэдэлгэнүүдэйнь гол удха иимэл даа.

Забһарай зонын теори хадаа марксизмда огто хабаагүй гэжэ хэлээ һаа, ехэ дүмүү юумэ хэлэһэн болохо байна. Энэ хадаа марксистскэ теори огто бэшэ байхаһаа гадна, харин марксизмда эсэргүү, ленинизмдэ эсэргүү дайшалхы үзэл бодол гээшэ.

Марксиз-ленинизмын эшэ үндэһэн ёһо гурим юуб гэхэдэ, общественэ ажабайдалай али бүхы үзэгдэлнүүдые ангиин талаһаань хаража үзэхэ, эгээл түрүү ангиин — пролетариадай хараа бодол баримталан эдэ бүхы үзэгдэлнүүдые сэгнэхэ ябадал болоно. Московско зүблөөнүүдэй Декларации болон Мэдүүлгэ дотор дэлхэйн коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай зүгһөө хэгдэһэн, манай үе сагые тодорхойлһон шэнжэлгын үндэһэ һууриань эгээл иимэ ушар баримталагданхай. Мүнөөнэй дэлхэй хадаа географическа зононуудта хубаарилагдана бэшэ, харин бэе бэедээ эсэргүү ниитын байгуулалтануудта — социалис ба капиталис байгуулалтануудта хубаарилагданхай. Манай үеын гол удхань капитализмһаа социализмда орожо байһан революционно хубилалта болоно: мүнөө үеын революционно бүхы хүсэнүүд — социализмын дэлхэйн байгуулалта, капиталай оронуудтахи хүдэлмэришэнэй хүдэлөөн, национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөн — энэ хадаа нэгэ фронт болоод, эб найрамдал, демократи болон социализмын хэрэгэй түлөө тэмсэлдээ шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлажа, хамтадаа империализмые түрижэ байна.

Иигэжэ юумые ангиин талаһаань хаража үзэхэ гээшэ Пекинэй теоретигүүдтэ таарамжагүй болоно. Тэдэнэр энээниие эсэслэн буруушаана. Тэдэнэй «забһарай зонодонь» аб адли эрхэтэйгээр иимэ оронууд: империализмда эсэргүүсэн, өөһэдынгөө национальна бэеэ даанхай байдалай түлөө тэмсэжэ байһан оронуудшье, тэрэшэлэн империалис гүрэнүүдшье; хүдэлмэришэн анги, капиталис оронуудай ажалша олониитэ, тэрэшэлэн зонхилогшо буржуазинаршье оролсоно. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, ноёдэй золёол соо «морид болон хүнүүдэй худхаршаһан» шэнгеэр, түрүүлэгшэ Мао Цзэ-дунай забһарай зоно соонь мүлжэгшэд ба мүлжүүлэгшэд, дарлагшад ба дарлуулагшад худхаршанхай.

Хөөрэлдөөн соонь иигэжэ хэлэгдэнэ: «Ази, Африка болон Латинии Америкын бүхы арадууд империализмда эсэргүүсэн тэмсэнэ, тэрэшэлэн Европо, Канада болон бусад оронууд империализмда эсэргүүсэн тэмсэнэ. Ажаглаад үзэгты, Европо болон Канадын ажалшад бэшэ, харин сохом бүхы Европо, бүхы Канада, капиталис монополинууд, буржуазна хархис партинууд, француз хэтэрхэй хархисууд, боннско реваншистнууд гэхэ мэтээр оролсоно бшуу. Эдэ бүгэдэ хадаа империализмда эсэргүү тэмсэлшэд болоно, тиин революционно хүдэлөөн өөрынгөө зэргэнүүдтэ госнодинууд Круппууд, тиссенүүд ротшильднууд болон магад генерал Франкыешье амаршалхаһаал ондоо аргагүй болоно ха юм.

Забһарай зонын теориин ёһоор, дэлхэй дээрэ үйлэ хэрэгүүдэй ябаса хадаа зүрилдөөтэ ангинууд болон бэе бэедээ харша социальна байгуулалтануудай тэмсэлээр тодорхойлогдодог бэшэ, харин томо томо гүрэнүүд болон географическа районуудай бэе бэедээ эсэргүү тэмсэлээр тодорхойлогдодог болоно бшуу. Энэ теори хадаа үнэн дээрээ али нэгэн ороной ниитын байгуулалтын шэнжэ шанарые тооногүй. Тэрэ хадаа ангиин хандалгые миил тоохоньегүй бэшэ, харин КПК-гай хүтэлбэрилэгшэдэй ехэ үндэһэ яһатанай дээрэлхүү политикын уг зорилгонуудһаа дулдыдаһан аргагүй националис хандалгаар һэлгэнэ.

Иимэ хандалгые хүтэлбэри болгон хитад ударидагшад өөһэдынгөө аюултай политическэ аашэ гаргана. Национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөе толгойлхо гэһэн өөһэдынгөө һанаашалгануудые бэелүүлхэ замдань социалис хүдэлөөн һаалта болоно гэжэ сэгнэдэг тулада тэдэнэр хадаа социализмын дэлхэйн байгуулалтаһаа энэ хүдэлөөе зайлуулха гэжэ һэдэлгэ гарганад. Тиимэ дээрэһээ тэдэнэр болбол Хитадые оруулалсаад, Ази, Африка болон Латинии Америкын оронуудһаа түрүүшын забһарай зоно бии болгоно ха юм. Тиигээд саашадаа хитад хүтэлбэрилэгшэд хүгжэнги капиталис оронуудай дундаһаа уласхоорондын дэбисхэр дээрэ экономическа талаараа баян туһамаршад болон ерээдүйн нүхэсэлшэдые бэдэржэ байһан хадань, бүхы капиталис дэлхэй дууһандаа шахуу забһарай зонодо оруулагдажа, «империализмда эсэргүү тэмсэлшын» [illegible] абана.

Тэрээнһээ гадна, түрүүлэгшэ Мао хадаа Пекинэй илангаяа обтойгоор талархалсадаг капиталис оронуудта хирэ хирэ болоод тус тустань үнэмшэлгэнүүдые үгэхэ юм ха. Мэнэ һая хитад пропагандистнууд хадаа генерал де Голлиие «Фашист, бандит» гэжэ байжа нэрлэдэг байһан юм. Теэд Пекинтэй дүтэрхы боломоор болохо байһан тухай тэрэнэй тэмдэг үгэмсөөрнь тэрэ генерал американскэ империализмда эсэргүү тон эдэбхитэй тэмсэлшэдэй нэгэниинь болошоо. Бүри хэтэрхэдээ, «Франци хадаа Азида өөрынгөө нүлөөе дахин һэргээжэ шадамаар» гэһэн тэмдэг хитад хүтэлбэрилэгшэд хэдэ хэдэн мэдүүлгэнүүд соогоо элитээр үгэнхэй.

Энэ мэтын жэшээнүүд дурсагдагша хөөрэлдөөн соошье бии. Япон хадаа хүгжэнги орон гээшэ, «тэрэ хадаа олон талаар бидэндэ туһа хүргэхэ шадалтай. Политическэ талааршье бидэнэр бэе бэедээ дэмжэлгэ үзүүлхэ ёһотойбди» гэжэ Мао Цзэ-дун хэлэнэ. Харилсан туһалалсаха хэрэгтэ уряалһан энэ уряал хадаа бүхыдөө орондонь үгтэһэн бэшэ, харин тэрэнэй зонхилогшо ангида үгтэһэн үнэншэлгөөр тэрэ дороо лаблагдана. «Японой монополис капитал хадаа хоёрдохи забһарай зонодо хабаадана, — гэжэ Мао Цзэ-дун хэлэнэ. — Тэрэ хадаа США-да дураа гутанги байна, тиихэдэ тэрэнэй зарим түлөөлэгшэд Холбоото Штадуудта элитэ эсэргүүгээр хандана. Мүнөө үедэ Японой монополис капитал США-һаа дулдыданги байбашье, байн байтараа американскэ дарлалтые үгы хэхэ байха». Япон ажалшадай түрүү түлөөлэгшэдэй хэлэдэгэй ёһоор, япон арад, хүдэлмэришэн анги өөһэдынгөөшье, гадаадынхидайшье дарлалтые үгы хэхэ бэшэ, харин монополис капитал өөрынгөө американска ахын дарлалтые бэеһээ хуулажа хаяха гэһэн удхатай болоно.

Тиин француз болон япон монополис капитал империализмда эсэргүүсэгшэдэй зэргэдэ оруулагдана. Үглөөдэр болоходо США-гай монополистнууд хадаа КНР-ые мэдэрхэгүй гэһэн өөһэдынгөө политикые хубилгабал, өөһэдтэмнай ашатай туһатай гэжэ бодоод, экономическа талаар харилсан туһалалсахые дурадхаа һаань, — тэдээндэ баһа «империализмда эсэргүү тэмсэлшэд» гэһэн үнэмшэлгэ үгтэхэ гээшэ гү? США баһа «забһарай зонодо» оруулагдаха гээшэ гү?

Түрүүлэгшэ Мао Цзэ-дунда баясхалан хүргэмөөр — тэрэнэй өөрэһөөнь ондоо хэншье хитад хүтэлбэрилэгшэдэй бодото уг зорилгые иимэ һайнаар элишэлжэ үгөөгүй. Забһарай зонын теори хадаа үндэһэ яһатанай үзэл баримталһан политикада ямаршьеб «үзэл сурталай үндэһэ һуури» олгохо гэһэн найдамгүй, баримтагүй һэдэлгэ гээшэ. США болон Японой империалистнуудай хоорондо, тэрэшэлэн Франци болон бусад капиталис оронуудай хоорондо зүрилдөөнүүдэй бии байһаниинь, худалдаанай дэлгүүрэй түлөө, капиталаа хэрэглэхэ оршомой түлөө тэмсэлэй ябажа байһаниинь мэдээжэ. Революционно хүсэнүүд эдэ зүрилдөөнүүдые хэрэглэнэ. Зүгөөр эб найрамдалай, социальна хүгжэлтын хэрэгэй түлөө ниитэ тэмсэлэй аша туһада империализмын отог соохи зүрилдөөнүүдые хэрэглэхэ гээшэ нэгэ удхатай, харин ангиин дайсантай талархалсаха, бүлэглэхэ гээшэ ондоо хэрэг ха юм. Теэд интернационалистнууд гээшэбди гэжэ өөһэдыгөө нэрлэдэг хитад ударидагшад хадаа арадай Хитадай хани ба союзник — Советскэ Союзда, социализмын бусад оронуудта эсэргүүсэн тэмсэхын тулада үнэн дээрээ хэнтэйшье һаань нүхэсэхөөр бэлэн байна.

Советскэ Союзда, бусад социалис оронуудта эсэргүүсэн КПК-гай хүтэлбэрилэгшэдэй хэжэ байһан тэмсэлые Мао Цзэ-дун хадаа «саарһан дээрэ хэгдэжэ байһан дайн» гэжэ нэрлээд, тэндэ алуулһан хүнүүдэй байдаггүй хадань, тиимэ дайнһаа муу юумэ хэндэшье болодоггүй байһан хэбэртэйгээр нэмээбэ. Эндэ, нэгэдэхеэр, КПСС-тэй, мүн бусад аха дүү партинуудтай үзэл буляалдажа байһан ушараа «өөрэ янзын дайн» гэжэ хитад ударидагшадай сэгнэжэ байһаниинь мэдэрэгдэбэ. Хоёрдохеёр, дэлхэйн коммунис болон сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй нэгэдэлгын аша хэрэгүүдтэ КПК-гай хүтэлбэрилэгшэдэй тоохогүй янзаар хандадаг байһаниинь эндэ элеэр харагдана. Хитад ударидагшадай зэмээр уласхоорондын коммунис хүдэлөөндэ тохёолдоһон байдал тушаа гүн ехээр һанаагаа зобожо байһанаа бүхы дэлхэйн коммунистнууд мэдүүлнэ. Эб найрамдалай, национальна бэеэ даанхай байдалай, социальна хүгжэлтын түлөө арадуудай тэмсэлэй хэрэгтэ хитад хүтэлбэрилэгшэдэй үзүүлһэн хохидол бүгэдэндэ элитэ. Харин тиихэдэнь Мао Цзэ-дун иигэжэ мэдүүлнэ: һанаагаа зобохо юумэ байхагүй, энэ хадаа аласалдаангүй, үхэл хохидолгүй дайн ха юм!

Үгы даа, өөһэдынгөө ябуулгануудые хитад ударидагшадай сэгнэдэг ушарые бидэнэй зүбшөөхэ аргамнайгүй. КПСС-тэ, бүхы дэлхэйн коммунис хүдэлөөндэ эсэргүү, СССР-тэ, социализмын бүхы оронуудта эсэргүү тэдэнэй хэдэг тэмсэл хадаа «саарһан дээрэ хэгдэжэ байһан дайн» бэшэ гээшэ. Хэрзагы шэрүүн шанараараа, үргэн далайса болон арга методуудаараа тэрэ хадаа социализмын оронуудта эсэргүү империализмын «хүйтэн дайнһаа» юугээрээшье илгаагүй болоно.

II.

Территориин асуудалаар Мао Цзэ-дунай хэлэһэнһээ харахада, Советскэ Союзда эсэргүү «хүйтэн дайнай» талаар хитад хүтэлбэрилэгшэдэй али тухай ехээр дашуурһаниинь эли болоно. Мао Цзэ-дун Совет ороной али нэгэн территоридо обтон шунахайрхаар үлэ баран, мүн энээнээ «юрэнхы территориальна асуудал» гэдэгэй хубинь болгон дурдана.

Тон хэнтэг хомхойролгын түримхэй программатай ушараад байнабди.

Энэ программань мүноодэршье, үсэгэлдэршье бии болоо бэшэ юм. Авторнуудайнь һанамжын ёһоор, Хитадай картые опиумна түрүүшын дайнай урда тээ байһан хэбээрнь хамжуулһан шэнэ түүхын учебник 1954 ондо КНР-тэ хэблэгдэһэн байха. Тэрэ картань Хитадай составта Бирмые, Вьетнамые, Корейе, Тайландые, Малайе, Непалые, Бутаниие, Сиккимые оруулһан; хойто зүгтэхи хилэнь Становой шэлээр гаража, Дальневосточно хизаарые СССР-һээ таһалһан; баруун тээгүүрээ Киргизиин, Таджикистанай, Казахстанай (Балхаш нүүр хүрэтэр) зарим хубиие Хитадай составта оруулһан байгаа. Мүн Сахалиниие Хитадай газар гэжэ тэмдэглэнхэй. Хэрбээ тэрэ учебнигтэ этигэхэ болоо һаа, эдэ бүхы газарнууд, оронууд «Хитадай гүрэнэй территори» байһан аад, таһалагдан эзэлэгдэһэн болоно.

Гэхэ зуура иимэ учебник хэблэн гаргаһаниинь тиихэдэ эндүүрэл гү, али националис этэгээдүүдэй харата ябуулгын үрэ хойшолон гү гэжэ һанамаар байһан. Теэд саашанхи ябуулганууд дээрэһээнь харахада, тиимэ бэшэ байшоо. КНР-тэ саашадаашье картанууд хэблэгдэн гарахадаа, Хитадтай хилэлдэг Советскэ Союзай ба бусад хүршэ оронуудай газарнууд удаа дараалан Хитадай территори гэжэ тэмдэглэгдэдэг байба.

Хитадай түлөөлэгшэд хэдэн зуугаад мянган дүрбэлжэн километр совет газар дайдые Хитадта хамаатай байха «зэргэтэй» гэһэншүүгээр һүүлэй үедэ ходо дурдадаг болонхой.

«Хэйлунцзян мүрэнһөө хойгуурхи, Уссури мүрэнһөө зүүгээрхи үргэн ехэ газар дайдые Росси эзэмдэһэн»,... «Синьцзяндахи, зүүн хойто нютагуудтахи үргэн ехэ газарые Росси өөртөө ондо ондоо сагуудта хүсөөр нэгэдхэһэн» хэбэртэйгээр һаяхан Пекиндэ гараһан «Лиши Яньцзю» гэжэ журнал соо (1964 оной № 4) баталан хэлэгдэнэ.

Мао Цзэ-дун мүнөөнэйнгөө хөөрэлдөөнэй үедэ иигэжэ мэдүүлээ: «Зуу тухай жэлэй саана Байгалһаа зүүгээрхи нютаг Россин газар болоһон, мүн тэрэ сагһаа хойшо Владивосток, Хабаровск, Камчатка ба бусад пунктнууд Советскэ Союзай хабаатай газар болоһон байна. Энэ реестрээр счет үшөө табяагүй байнабди!»

Хитадай хүтэлбэрилэгшэд Хитадта хэзээньшье хабаатай байгаагүй газар дайдада обтон хомхойрхохо ямар эрхэтэй юм? Олон зуун жэлэй үеэр эдэ нютагуудта хитад сэрэгүүд ерэдэг, Хитадай богдо-хаан эндэхи нютагай зонһоо алба гайли суглуулдаг байһан юм гэжэ тэдэнэр дурдана. Хэр магад иимэ хэсүү асуудалаар үгэ хүүрэй гараагүй һаань, тэрэ мэтын «түүхэ домог дурдалгые» үхибүүдэй хэлэхэ үгэ гэхэһээ ондоогоор нэрлэхын аргагүй байгаа.

Хүн түрэлтэнэй түүхэдэ гүрэнүүдэй бии болоһон, задаран һалаһан, арадуудай ниишэ тиишээ урилан нүүһэн жэшээнүүд угаа олон байдаг. Тиихэдэ оронуудай хоорондын хилэнүүд нэгэнтэ бэшэ хубилһан байдаг. Хилэнүүд тухай асуудалаар «түүхэ домог дурдаха» арга метод хэрэглэбэл, юуншье гээд хэлэжэ болохо юм бээзэ. Жэшээлэн хэлэбэл, Англи Франциин территори байһан гээдшье хэлэжэ болохо. Юундэб гэхэдэ, Англи нэгэ үедэ Нормандиин герцогэй мэдэлдэ ороод байһан юм шуу. Мүн баһа Францииие Англиин мэдэлэй газар байһан гээд хэлэжэшье болохо. Юундэб гэхэдэ, 100 жэлэй дайнай болохо үеэр энэ орон барандаа шахуу англичануудаар эзэлэгдэһэн байгаа. Иимэшүү баримта жэшээ хэрэглэбэл, КНР-эй хилэнь Пекинһээ оройдоо зуу хүрэхэгүй километрэй зайда Хитадай Ехэ ханые зүбшэн гарадаг гээд хэлэжэшье болохо. Юундэб гэхэдэ, хэзээ нэгэтэ Хитадай хилэнь нэрээшье энээгүүр гарадаг байһан юм шуу. Тиимэ байһыень тэрэ хана гэршэлнэ.

Теэд «түүхын эрхые» дурдан баримталха гэбэшье һаа, энэ ушарта тиимэ дурдалгануудай бодото байдалда яашье таарахагүй байһаниинь элирхэ. XVII зуун жэлэй тэн багта Хитадай мэдэлэй газар дайда оройдоол Хинганай шэлэдэ туладаг, тайлбарилан хэлэбэл, Амурһаа аяар урдуур гарадаг байһаниинь элитэ. Хинганһаа хойгуурхи газар дайда дээрэ уг заяанай угсаатад (эвенкэнүүд, даурнууд болон бусад) ажаһуудаг, тиигээд үе үе манчжурнуудай добтолго дээрмэдэ дайрагдадаг, тэдээндэ алба гайли түлэдэг байһан. Амурай оршондо уул манчжур, хитад зон байгаагүй юм. Амур мүрэнэй хойто хубиие Россин, урда талые Хитадай ашаглахатай хамта ёһото хилэнүүд тодорхойлогдон тогтоогдоһон байха. Зуу гаран жэлэй урда тээ хилын энэ байдал Айгуньска, Пекинскэ договорнуудаар бэхилэгдэһэн байгаа.

Хаанта засагай эзэмдэн булимтаралгын политика ябуулдаг байһые, мүн Хитадай хаашуул өөһэдынгөө хаба соо тиимэл эзэмдэл булимтаралгын политика ябуулдаг байһыень хэншье арсанагүй.

Заримдаа нэгэниинь, ондоо сагта нүгөөдүүлынь бусадые булин зонхилдог байһан. Тэрээнһээ шалтагаалан, арадуудай нютагжан һууришалга хубилдаг байгаа. Гэхэ зуура ажалша хүнүүд газар уһа булимтаран эзэмдэхэ тухай ойн ухаандаа оруулдаггүй, нютагжаһан газартаал ажалладаг, тэрэниие өөрынгөө хүсэ хүлһөөр дэбтээдэг байһан. Хэзээ холын эртэ урда сагта нэгэ императорай нүгөөдэеэ булиһан, хожом өөрынь булигдаһанай шалтагаанаар лэ, хүдэлмэришэд, ба таряашад уг заяанһаа ажаһуудаг, ажалладаг газараа эдлэхэ эрхэтэй гү гэжэ ажаг һэжэг түрэдэг хүнүүдэй бии байһаниинь гайхалтай.

Миллион хахадһаа дээшэ дүрбэлжэн километр газар дайдын Советскэ Союзда хабаатай байһые һэжэглэгшэд иимэ обтолго хомхойролго тушаамнай ямараар хандаха ааб, хэдэн олон үе соо энэ газар дээрэ ажаһуудаг, ажалладаг, энээниие Эхэ оромнай, өөһэдэймнай уг изагуурай газар гэжэ тоолодог совет хүнүүд ямараар хандаха ааб гэжэ бодоно гээшэ гү.

Тиимэл ушарһаа мүнөөнэй хилэ түүхэтэй холбоотойгоор бүрилдэнхэй, ажабайдалаар батадхагданхай, мүн хилэ тухай договорнуудые хэрэгсээнгүй байжа болохогүй гэжэ хэлэнэбди.

КПСС хадаа хаанта засагта эсэргүү Россин хүдэлмэришэн ангиин, ажалша олониитын тэмсэлые толгойлһон хаанта засагые эсэслэн һамна сохиһон юм. Хитадта хэлэн тэнсүүригүй урдын бүхы договорнуудые Советскэ правительствын оршон байгаа түрүүшынгээ жэлнүүдтэ болюулһаниинь мэдээжэ. Советскэ правительство ленинскэ политикаяа үргэлжэлүүлэн, Порт-Артуртахи далайн-сэрэгэй баазые ашаглалгаһаа арсаһан, Хитадай-Чанчуньска түмэр харгые хамтадаа хүтэлбэрилхэ эрхээ тэндэхи харгын бүхы зөөри хэрэгсэлнүүдтэйнь хамта, КНР-эй правительствада миинтээр үгэһэн юм. Порт-Артурые хаанай правительствын эзэмдэһэн, Манчжур ходор ороһыень В. И. Ленин ехээр буруушааһан байгаа. «...Владивосток холошье һаа, манайл хото бшуу» гэжэ Ленин лэ хэлээ бэлэй.

Советскэ Союз хадаа хаанта империин хамхардаһан дээрэ тогтоогдоошо совет республикануудай һайн дураараа нэгэдэһэнэй үндэһөөр бүридэһэн, тон шэнэ янзын гүрэн түрэ болоно. Хаанта Россин хилэ империалис булимтарагшадай политикаар тодорхойлогдоһон байхада, харин Советскэ Союзай хилэнүүдынь нацинуудай өөһэдынгөө байдал өөһэдөө тодорхойлхо ёһо гуримай, арадуудай дура хүсэлэй үндэһөөр бүрилдэнхэй. Советскэ Союз дотор нэгэдэһэн арадууд хуби заяагаа шиидхэхэ эрхээ хэзээшье, хэндэшье үбэршэлүүлхэгүй.

Мао Цзэ-дун тэрэ хөөрэлдөөнэйнгөө үедэ Монгол орон «Советскэ Союзай зонхилолго доро оронхой» гэхэ мэтээр гүжэрдэн, тус ороной хуби заяан тушаа һанаа үнөөн болоно. Энэнь зэбүүрхэлгэһээ ондоо юушье хэжэ шадахагүй. Монголой Арадай Республика дүшэ гаран жэлэй туршада сүлөөтэ социалис гүрэн байжа, бэеэ даанхай ороной бүхы эрхэ эдлэжэ байһаниинь бүгэдэндэ мэдээжэ, Мао Цзэ-дун юун дээрэһээ иимэ ухаангүй тэнэг мэдүүлгэнүүдые хэхэ ушартай болооб? СССР-тэй, социализмын бусад оронуудтай хани харилсаатай, бэеэ даанхай Монгол гүрэнэй оршон байһаниинь Хитадай хүтэлбэрилэгшэдтэ таарамжагүй байгаа. МНР-эй бэеэ даaһан байдалыень хаһажа, тэрэниие Хитадай провинци болгохо хүсэлтэй байгаа хаш. 1954 ондо Н. С. Хрущевой, бусад совет нүхэдэй Пекин ерэхэ үедэнь, энээн тухай «үгэеэ ойлголсохые» Хитадай хүтэлбэрилэгшэд дурадхаһан байгаа.

Н. С. Хрущев энэ асуудал зүбшэн хэлсэхэеэ арсаад, монгол арадай хуби заяан Пекиндэшье, Москвадашье бэшэ, харин Улаан-Баатарта тодорхойлогдохо ёһотой, Монголой гүрэн түрын байдал тухай асуудалые энэ ороной ажалшад лэ өөһэдөө шиидхэжэ шадаха байха гэжэ Хитадай хүтэлбэрилэгшэдтэ мэдүүлһэн юм.

Дээрэ тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, Хитадай хүтэлбэрилэгшэд газарай талаар обтон хомхойролго юрэнхы ёһо гурим болгохо гэжэ һэдэнэ. Энэнь уласхоорондын харилсаанай үндэһэн асуудалда хамаадана. Үни заяанһаа хойшо бүрилдэн батажаһан хилэнүүдые Пекинэй дурадхаһан гуримаар бүхы гүрэнүүдэй дахин хубилгажа эхилээ һаань, юун болохтой байгааб? Энэ асуудалда харюусажа ядаха юумэ үгы. Тиимэ гурим баримталбал, уласхоорондын түгшүүрилтэ байдалые зайлашагүй шангадхаха, энээнһээ уламжалан тохёолдохо хойшолонгуудтай дайн сэрэгэй хёмороон боложо болохо байгаа.

Территориин талаар арсалдаанууд тухай, мүн хилэ тухай асуудал тон орёо бэрхэтэй юм. Территори тухай асуудалнуудай ямар удха шэнжэтэй байһые илгаха хэрэгтэй. Колонито гутамшаг гуримай үлэгдэлые үгы хэхэ гэжэ, ямар нэгэн үндэһэ яһатанай хэтэ заяанһаа хойшо һуудаг газар дайдые империалистнуудһаа бусааха гэжэ арадуудай хүсэдэг үнэн зүб эрмэлзэлгэ тухай хэлэхэ болоо һаа, нэгэ ондоо удхатай байха. Жэшээнь, энэдхэг арад Гоагай газарые эхэ ороондоо бусааха арсашагүй эрхэтэй. Мүн Баруун Ирианиие республикынгаа хубида бусаан оруулха бүрин эрхэ Индонезидэ бии байгаа. Арадай засагта Хитад болбол Тайваниие болон Гонконгые сүлөөлэн, өөртөө нэгэдүүлхэ али бүхы эрхэтэй юм гэжэ бидэ мэдүүлдэг байгаабди, мэдүүлнэшьебди. Тайвань болон Гонконг хадаа Хитад ороной хубинь мүн ба тэндэхи зоной олонхинь хитадууд байха юм. Иимэрхүү жэшээнүүдые бүришье олоор харуулхада болохо.

Теэд гүрэнүүдэй хоорондо түүхын ёһоор тогтоһон хилэнүүдые буруушааха һэдэлгэтэйгээр, гитлеровскэ фашизмые, япон милитаризмые үй бута сохиһоной эсэстэ дэлхэйн хоёрдохи дайнай һүүлээр баталагдаһан хэлсээ, договорнуудые ямар нэгэн маягтайгаар дахин хаража үзэхэ гэдэг һэдэлгэнүүдһээ шалтагаалан, бусадай территоридо обтон шунахайрха гээшэ тон ондоо хэрэг болоно. Олон түмэн хүнүүдэйнгээ ами наһые алдажа, илалта туйлаһан арадууд тиимэ шунахай эрмэлзэлгые хэзээдэшье дэмжэхэгүй байна.

Японой социалистнуудтай хөөрэлдэхэдөө, Мао Цзэ-дун болбол дэлхэйн хоёрдохи дайнай һүүлээр баталагдаһан, тиин эб найрамдал, арадуудай аюулгүй байдал бэхижүүлгын аша туһада таарадаг уласхоорондын бүхы хэлсээнүүдые даншье һэбхи хүнгэнөөр буруушаан арсана. «Советскэ Союз дан ехэ газар эзэмдээд байна», — гэжэ Мао Цзэ-дун мэдүүлнэ, тиигэхэ зуураа националис шунал дэбэргэхэ аюул тохёолдуулха зорилготойгоор зарим территоринуудые дурдаашье абана. Ямар шалтагаанаар, түүхын ямар оршон байдалда Европын болон Азиин гүрэнүүдэй хоорондохи мүнөөнэй хилэнүүдэй тогтоһые Хитадай хүтэлбэрилэгшэ мэдэнэгүй гэжэ һанахань бэрхэтэй юм. Мүнөөнэй эрхэ байдалда дэлхэйн картые шэнэдхэн хубилгаха гэдэг али бүхы һэдэлгэнүүдэй ямар ехэ аюултай байһые тэрэ мэдэнэгүй гэжэ һанахань баһал бэрхэтэй юм. Мао Цзэ-дун имагтал манай ороной аша туһада эсэргүүсэһэн хэбэр үзүүлнэ, теэд хилэнүүдые дахин хаража үзэхэ гэдэг иимэрхүү тухиралгата уряануудынь (хэрбээ тэдэн тушаа бодомжотойгоор хандаа һаа) нүгөө талануудһаашье хэдэн олон эрилтэ, гомдолнуудые заагүй үүдхэхэ, Европын болон Азиин оронуудай дунда шиидхэгдэшэгүй аюултай зүришэлдөөнүүдые гаргаха гэжэ хэндэшье эли юм. Эдэ бүгэдын тон эли тодо байһаниинь ажаг һэжэггүй; иимэ юумэнүүдые хэн үүдхэхэб гэхэдэ, социализмын оронуудай арадуудай бэе бэедээ этигэлсэнгүй, харшаар хандаха ябадалые ямар нэгэн шалтагаанаар һамбаашалха һэдэлгэтэйшүүд лэ тиимэ юумэнүүдые үүдхэхэ байна гэжэ баримталан хэлэмээр юм.

Эгээл иимэ зорилготойгоор Мао Цзэ-дун хэдэ хэдэн социалис оронуудай хоорондохи территориин асуудалнууд гэдэгые дэбэргээн бии болгохоёо һэдэнэ. Теэд эдэ һэдэлгэнүүдынь дэмы һалаха юм. Социалис оронуудай арадуудай хани барисаае, харилсаата ажалые хэншье һуларуулжа шадахагүйл.

Капиталис оронуудай зонхилогшод Хитадай хүтэлбэрилэгшэдэй национализмые, дээрэлхүү үзэлтэ аашануудые үнинһөө хойшо өөгшөөн ажаглажа байдаг болонхой. Тиимэһээ Японой социалистнуудай баруун тала баригшадай түлөөлэгшэд Курильска аралнууд тухай асуудалые имагтал Мао Цзэ-дунда хандан табяа бшуу. Тиин тэдэнэр өөһэдынгөө һанаанда эгээл таараха харюу КПК-гай түрүүлэгшэһээ абаа ха юм.

Хэнэйшье мэдэһээр, Курильска аралнуудай Советскэ Союзай мэдэлдэ бүрин ороһон ушар советскэ эзэмдэлгын үрэ дүн огто бэшэ юм. Харин Мао Цзэ-дун тиимэ хэбэртэйгээр хэлэнэ бшуу. Японой империализмын эзэрхэг түримхэй политикые эрид зайсуулха шухала байһан дээрэһээ, Курильска аралнууд Советскэ Союзда ороһон юм. Алас Дурнын совет газар дайдые Японой империализм 1918 онһоо эхилээд эзэмдэн абаха гэдэг түсэбтэй байһан, тиин тэрэ түсэбөө бэелүүлхэ гэжэ хэдэ дахин һэдэһэн юм. Японой милитаристнууд эзэрхэг түримхэй түсэбүүдые зохёохондоо, Курильска аралнуудые онсо шухала үүргэтэй гэжэ, совет Алас Дурнада добтолго хэхэ шухала газарнай мүн гэжэ тэдэ аралнуудые тоолодог һэн. Тиимэһээ япон хархис сэрэгшэдые добтолго хэхын аргагүй болгохо ёһотой байһаниинь элитэ. Тиигээд лэ тиимэ юумэ хэгдэһэн байгаа, мүн Хитадай түлөөлэгшэдшье аюулгүйн энэ хэмжээ тэрэ сагта хэдэ дахин һайшаагаа бэлэй. 1951 оной августын 15-да КНР-эй правительствын хэһэн Мэдүүлгэ соо иигэжэ заагдаа һэн: «...Курильска аралнууд Советскэ Союзда дамжуулагдан үгтэхэ ёһотой, Сахалин аралай урда хубинь, тэрээнэй хажуугаархи бүхы аралнууд Советскэ Союзда бусаагдаха ёһотой.

Тэрэ сагһаа хойшо тус районой байдал үндэһөөрөө хубилба гэжэ хэлэхэдэ болохо гээшэ гү? СССР-тэ, социализмын бусад оронуудта эсэргүү эзэрхэг тиримхэй добтолгын аюул эсэслэн үгы хэгдэбэ гэхэдэ болохо гээшэ гү? Яажашье болохогүй. Япон дотор арад зонойнь хүсэл эрмэлзэлгэдэ зүришэн, милитарис хархис хүсэнүүд улам шангаар оролсожо байна. Тэдэ хархис хүсэнүүд ороноо урдынхидаал адляар сэрэгэй балмад ябуулгануудые хэхэ замда оруулхаяа хүсэнэ. Японодо США-гай сэрэгэй баазанууд бии юм. Пентагон тэдэ баазануудаа Советскэ Союзай болон Азиин бусад социалис оронуудай хажуудахана дэмы барижа байнагүйл. Хэдыхэн үдэрэй урда тээ Японой правительство США-гай һалан һандангүйгөөр гуйхадань бүүлтэ хэжэ, уһан доогуур ябадаг атомна онгосонуудаа Японой портнуудта оруулха эрхэ үгэбэ. Ондоогоор хэлэбэл, эдэ портнуудые өөһэдынгөө сэрэгэй баазанууд болгон хэрэглэхэыень США-да Японой правительство зүбшөөбэ гээшэ. Иимэ эрхэ байдалда СССР хадаа Курил аралнуудые Японодо үгэхэ ёһотой дэг мэдүүлгэ гансашье япон ми ристнуудта бэшэ, мүн Американ литаристнуудта ашаг туһатай б болоно бшуу.

Хэрбээ Мао Цзэ-дунай түүхын ёһон гэдэгые баримта болгоо һаа, ветскэ Союз тэрэ территориие а сүм бүрин эрхэтэй юм. Зүгөөр тү лэгшэ Мао Цзэ-дун өөрынгөө зо һон гол ёһонуудта огто гурим гүйгөөр хандана. Мао Цзэ-дун өөр ашаг туһатайл һаа тэдэ гол ёһон таа хандана, харин тэрэнэй полит скэ һанаашалгануудтань таара гүй байгаа һаа тэдэ гол ёһонуу буруушаана.

Курильска аралнуудта обтон нахайрха үндэһэ баримта эрхы сэдьхэл бодолойшье талаар огто хагүй юм. Гэбэшье оршон бай хубилаа һаань СССР-эй аша ту хохидолдо оруулангүйгөөр, япон дай эрилтэдэ таарамаар шиидхэ нүүдые бэдэрхэдэшье болохо бай

Территори тухай асуудалай та Хитадай хүтэлбэрилэгшэдэй ба талдаг хараа бодолынь интерна нализмһаа тон холо юм гэжэ Мао дун ойлгонгүй байгаалгүй ёһо Иимэ һанамжые балартуулхын т Мао Цзэ-дун түүхын байдалһаа га мүн «үнэн зүб ушар» гэдэгтэ хан на. Дэлхэйн бүмбэрсэгэй хүн зон шэ бэшээр хубаарилагдан һууна, т мэһээ газар дайдые шэнээр хубаа зүйтэй болохо гэһэн тезисые тэр дото дээрээ табидаг юм.

Иимэ үгэнүүдэй хооһон хуб байһые хүн бүхэн харана ёһотой. зар дэлхэй дээрэ хүнүүдэй хубаа лагдан һуудаг ушар үни удаан, бэрхэтэй хүгжэлтын үрэ дүн мү Тиимэһээ ондо ондоо арадууд ондоо байдалда ажаһууна. Ком нистнууд бүхы арадуудта эрхим һа байдал хангаха гэжэл оролдоно. газар дайда дээрэ социализмын ин мандажа, ажалай бүтээсын хэа нагүй ехэ хэмжээндэ хүрэхэдэнь, дэһэ яһатан бэе бэедээ улам дүтэ ложо, ондо ондоо оронуудай ара ной байдалдахи илгаанууд тии үгы болохо, гүрэнэй хоорондохи лэнүүд хэрэгээ болихо байна. Ни эрхэ байдалда дэлхэйн бүмбэрсэ хүнүүдые улам тэгшээр хубаари һайражуулха асуудалые шиидх болохо юм.

Зүгөөр энэмнай ерээдүйн сагай рэг ха юм. Харин социальна тад ондоо гуримуудай бии байгаа мү үедэ, гүрэн түрые, бэеэ даанхай далые бэхижүүлхэ гэдэг хуулита ной хүсэндөө байгаа мүнөө үедэ т мэ асуудал табиха гээшэ тон аюул байна.

Гэхэ зуураа, «ажамидаралай газ дайда» гэдэгые үргэдхэхэ зорилго эгээн хархис шунахай дайнууд үүдхэгдэдэг байһан олон тоото ба тануудай түүхэдэ мэдээжэ байһ мартаха ёһогүй. Тиимэһээ «га дайдын буруугаар хубаарилагдаһа тухай Мао Цзэ-дунай бодомжону балайшье шэнэ бэшэл даа. Иимэ һ намжануудые хэлэдэг хүнүүд эн һээшье урид бии байгаа. Мао Цзэ-д тэдэ хүнүүдээр тиимэшье омогорхо орхихогүй бээзэ.

«Японой һүр хүсэн» тухай комм нистын аманда багташагүйгөөр хэ һэн Мао Цзэ-дунай бодомжонууд обёоронгүйгөөр гаража болохогүй на. Тэдэ бодомжонуудынь КПК хүтэлбэрилэгшэдэй дээрэлхүү үзэ тодоор харуулна, уласхоорондын рилсаанууддта барга хүсэ хэрэгэ ябадалай үмэнэ тэдэ хүтэлбэрилэг дэй һүгэдэдэгые элеэр харуул Ямар юумые Мао Цзэ-дун япон дай һүр хүсэн гэжэ тоолоноб? арадай ажалда дуратай байһые Энэ арадай богонихон болзор өөрынгөө оронии дэлхэйн түрүү рэнүүдэй тоодо оруулан, материал болон үзэл бодолой гайхамшагта зү нүүдые байгуулжа шадаһыень арадай һүр хүсэн гэжэ тоолоно Үгы даа, иимэ юумэн Мао Цзэ-ду анхаралые татанагүй. 40-өөд ону эхеэр Зүүн-Урда Азиин болон Ок най угаа ехэ дайдые эзэмдэн аба япон хархис сэрэгшэдэй хор ябуулганууддай тухайда Мао Цзэ айхабтар дуратайгаар хөөрэнэ. шоор хэлэхэдэ, япон самурайнуу эзэрхэг түримхэй ябуулгануу ондоогоор хэлэбэл национальна тамшаг ябадалнай гэжэ япон ара өөрынь тоолодог ябуулгануудые рүүлэгшэ Мао хадаа Японой нап наһына һүр хүсэн гэжэ тоолоно.

Сэрэгэй эзэрхэг түримхэй, ба ябуулганууддай замаар ошоһон гэшье орон, хэлээдэшье һүр хүсэ болоогүй юм гэжэ түүхэ һургана. циальна дэбжэлтын, хани барисаа харилсаата ажалай замаар лэ һаа арадууд үнэхөөрөө һүр хүс байха юм. Хитад арадай үндэһэн хала эрилтэнь социальна хүгжэлт хани барисаанай, харилсаата ажа зорилгодо таараха юм гэжэ бидэ гэнэбди.

Социализмын аша туһые эб на далай болон арадуудай аюулгүй дал тогтоолгын аша туһые үнэ сэгнэн хүндэлдэг бүхы хүнүүд ай хүтэлбэрилэгшэдэй обто шуна үзэл бодолые, арадуудай хуби за хабаатай асуудалаар наада хэхэ һэдэлгыень эрид шууд буруушаа байха.

Хитадай хүтэлбэрилэгшэдэй бо дээрэ хоротой һанамжануудынь рэн гаража байна. Тэдэ һанамжа дынь эб найрамдалай болон социа мын хэрэгэй илахын түлөө тэмс аша туһада огто таарахагүй, тэдэ намжануудынь дээрэлхүү үзэлтэ винизм, гегемонизм мэтэнүүдээр нэбтэрэнхэй юм. Японой социал нуудтай Мао Цзэ-дунай хэлэн рэлдөөн эдэ бүгэдые эгээн тодоор шэлэн харуулна.

МОНГОЛОЙ ТЕЛЕГРАФНА АГЕНТСТВЫН МЭДҮҮЛГЭ

...ААН-БААТАР, сентябриин 9. ...). Японой бүлэг социалистнууд... Мао Цзэ-дунай хэһэн хөөрэлдөөн ... Монголой Телеграфна Агентст... (МОНЦАМЭ) мэдүүлгэ мүнөөдэр ...ллагдаа.

...К-гай ЦК-гай түрүүлэгшэ Мон... Арадай Республика тушаа тус... тогтожо, энэ ороной гүрэн ту...лаар бэеэ даанхай байлгада Хи... националистнуудай хододоо ду... байдагые харуулаа гээд ...АМЭ-гэй мэдүүлгэ соо хэлэгдэ...

...Р-ые Хитадай мэдэлэй хизаар ... гэжэ Хитадай хүтэлбэрилэг...шиһөө хойшо һанаашархадаг ...н. Бури 1936 ондо Мао Цзэ-дун ...ан уран зохёолшо Эдгар Сноу ...той хөөрэлдэхэдөө, Хитадта ара... революциин илахатай хамта МНР ...» Хитадай хубинь болохо гэ...эһэн юм. Мао Цзэ-дунай энэ ... шу харуулнаб гэхэдэ, арадууд ..., эдэнэй хуби заяан тушаа хи...хүтэлбэрилэгшэдэй ямар бүдүү..., доромжолхы хараа бодолтой...ндадаг байһыень гэршэлнэ: бү...ихэ сагта монгол арадта мэдүү..., Монгол гүрэнэй хуби заяае ...гөө дура зоргоор «шиидхэжэ ...ень» харана бэзэт.

...о Цзэ-дун ба Хитадай бусад ху...тэлбэрилхы тушаалтад КНР-эй тогтоогдоһон хойношье манһаа нюуса далдаар МНР-ые Хитадта оруулжа, манай арадай хуби заяае шиидхэхэ һэдэлгэ нэгэнтэ бэшэ гаргадаг байгаа.

МНР-ые Хитадай провинци болгохо гэһэн хитад удамаршадай шуналта, эрмэлзэлгэнь үнэндөө хитад помещигүүдэй ба милитаристнуудай, гоминдан хархисуудай эзэрхэг түримхэй политикаһаа юугээрээшье илгаагүй, тэдэнэр монгол арадай сүлөөтэ байдалда харшаар хандадаг байһан юм гэжэ мэдүүлгэ соо тэмдэглэгдэнэ.

Эртэ урда сагһаа хойшо гүрэн турэтэй байһан түүхэтэй Монгол оронд хитад хүтэлбэрилэгшэдэй обтон хомхойролгонь манжуур-хитад булимтарагшадһаа уг унгитай, дээрэнхы политикын үрэ болоно. МНР-эй бэеэ даанхай байдалые үгы хэхэ гэһэн хитад хархисуудай харата һанаашалганууд тон буруу, бэелүүлэгдэхэгүй ааша болоно.

Монгол арад 1921 ондо арадай революци хээд, шэн зоригто тэмсэлээр эрхэ сүлөөгөө олоһон, оронойнгоо бэеэ данхай гүрэнтэ байдалые шэнэ гуримаар зохёон байгуулһаниинь бүгэдэндэ мэдээжэ. Манжуур-хитад булимтарагшадай түримхэй добтолгоһоо уламжалан, Монгол орон XVII зуун жэлэй эсэс багта бэеэ даанги байдалаа алдаһан юм.

40 гаран жэлэй туршада сүлөөтэ, арадай-демократическа гүрэн болоод хүгжэжэ байгаа Монголой Арадай Республика дэлхэй дээрэ мэдэрэгдэн, олон арбаад оронуудтай хани харилсаа тогтоонхой, тэрэнээ амжалтатайгаар хүгжөөжэ байдаг.

Агуухэ Советскэ Союз ходоо манай үнэн һайн хани, найдамтай хамгаалагша байдаг байгаа, байнашье гэжэ мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ. Советскэ Союзай интернациональна политикын, түгэс туһаламжын ашаар лэ монгол арад эрхэ сүлөөгөө, бэеэ даанхай байдалаа империалистнуудай хорото добтолгонуудһаа хамгаалан, Эхэ оронойнгоо хүгжэн һалбарха хэрэгтэ түүхэтэ амжалтануудые түйлана.

Манай арадай хэрбээ Советскэ Союзтай хуби заяагаа холбоогүй һаань, Монгол орон бэеэ дааһан байдалтай боложо шадахагүй, мүнөнэйнгөө амжалтануудые түйлажа шадахагүй байгаа гэжэ МНР-эй ажалша хүн бүхэн һайн ойлгоно.

МНР тушаа, бусад социалис оронууд тушаа Мао Цзэ-дунай баримталдаг галзуу шовинизм, бүдүүлиг харлалганууд Монгол ороной арад зоной дунда тон ехэ зэбүүрхэл үүсхэбэ.

...ирагүй бодол, балмад ааша

...поной бүлэг социалистнууд... Мао Цзэ-дунай «хөөрэлдөөн» ...ханагүй ехээр дураа гутаха ...л үүдхэһэниинь ойлгосотой. ...вет орондо эсэргүү үһөөн...һанал бодол дэбэргэхын тула ...хэй үгэнүүдые хэлэһэ...ь. Японой хархис этэгээ...тэй холбооридоһониинь ...истско-ленинскэ ойлгомжо...та тон харша ябуулга боло...

«Забһарай зоно» тухай шашалгань яашье марксис бэшэ, коммунист хүнэй хэлэхээр бэшэ, харин коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөндэ харша удхатай номнол гээшэ. Нёдондо жэл СССР-эй Науканuудай академиин делегацида орожо КНР ошоод, Хитадай шовинизмын бүдүүлиг үзэлнүүдтэй ушарһан тухайдаа хэлэхэ ёһотой байнаб. Пекиндэхи түүхын музей соо дэлгээтэй картанууд дээрэ Совет Дурна хизаар «Хитадай уг заяанай газар» гэжэ ойлгохоор заагданхай байгаа һэн. Энэнь юрэ тушаан болоһон ушар бэшэ, харин политическэ хараа шэглэл гэжэ ойлгоо һэмди.

Академик Б. Е. БЫКОВСКИЙ.

Ленинград, сентябриин 3. (ТАСС).

Нэгэдэхи Интернационалай 100 жэлэй ойдо

...ЕРЛИН, сентябриин 10. ...СС). Нэгэдэхи Интернационалай 100 жэлэй ойдо зо...гдаһан хоёр хоногой на... конференци мүнөөдэр ...индэ СЕПГ-гэй ЦК-гай ...дэхи марксизм-ленинизмын институтта болобо. Энэ ...еренцидэ ГДР-эй гол ...шэд, СЕПГ-гэй окружной ...ынуудэй соёл сурталай комиссинуудай гэшүүд, Советскэ Союзай, Польшын, Чехословакиин, Венгриин, Румыниин марксизм-ленинизмын институдуудай түлөөлэгшэд, Франциин ба Баруун Германиин Коммунис партинуудай түлөөлэгшэд, Англиин, Австриин болон Швейцариин түүхэшэд хабаадана.

Ехэ амжалтатай ябана

...Ю-ЙОРК, сентябриин 10. ...СС-ай корр.). С. М. Киро...эрэмжэтэ оперо, баледэй ...емическэ театрай балет...үлэгэй бэлиг шадабарии... һайн!», «Уран, һайхан ...!» гэһэн үгэнүүдээр ...-Йоркын газетэнүүд тайл...лан тодорхойлно. Ленин...дай энэ коллектив Хойто ...рикэдэ гастроль хэжэ эхи... П. И. Чайковскиин ...рсожо байһан дангина» ... баледые «Метрополитен ...ودо» табижа, Нью-Йоркдо театральна сезоноо нээгээ.

Энэ зүжэгынь айхабтар амжалтатайгаар үнгэрөө. Дуушадһаа гадна, мүн кордебаледтэ, дирижер В. Федоровто талархан, Симон Вирсаладзиин хэһэн декорацинуудые һайхашаан, захагүй альга ташалган замхашагүйтөөр нэжэгэнээ. Ирина Колпакова (принцесса Аврора), Ирена Баженова (Фея Сирени), Наталья Макарова, Юрий Соловьев (хүхэ шубуун), Владилен Семенов гэгшэд илангаяа ехэ амжалта туйлаба.

Боэнде патриодуудай гарта ороо

...РИЖ, сентябриин 10. (ТАСС). ... патриодууд Конгын Экваториальна провинциин ниислэл — ...вилъ хотоһоо зүүлжээ 300 ...метртэ байдаг Боэнде хотые мэ... оруулаа.

...нде — Кокийавиль тээшэ пар...дуудай дабшажа ябаһан замдахи һүүлшын томо, шухала һуурин газар болоно.

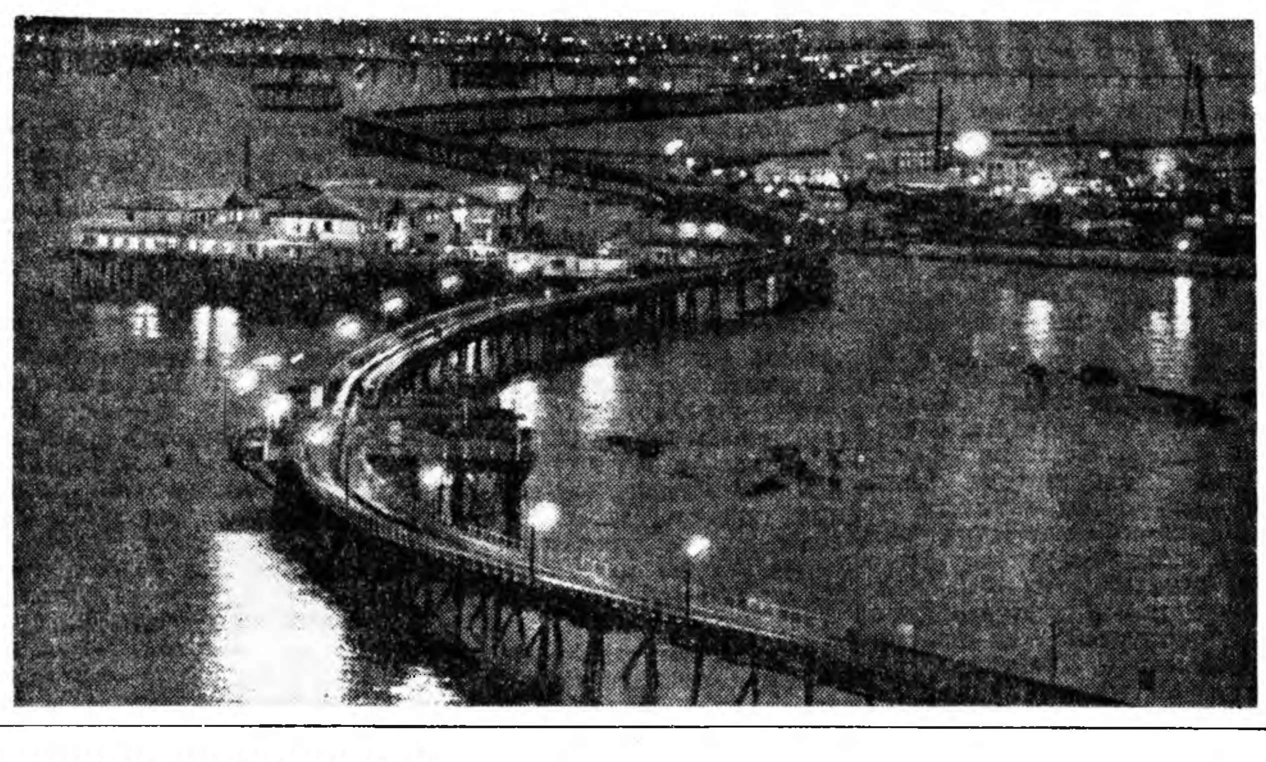
Тэрэшэлэн Леопольдвилиин правительство Кокийавилиин наагуур хамгаалга хэхые һэдэжэ, Ингенде хотын район руу шэнэ сэрэгүүдые мүнөөдэр ябуулаа гээд Франс Пресс агентствын корреспондент мүн лэ дамжуулба.

Аюулгүйн Соведэй заседани

...Ю-ЙОРК, сентябриин 10. ...). ООН-ой Аюулгүйн Соведэй ... Индонезиин Республика ту... Малайзиин правительствын гом... хаража үзэхын тула үсэглэлдэр ...

...нтябриин 2-то Индонезиин са... зэбсэглэмэл бүлэг индонез па...тистнүүдые Урда Малайда ...а гэжэ Малайзиин прави...ство гомдол дотороо батлан мэ.... Энэ гэмнэлгыень Индонезиин түлөөлэгшэ өөрынгөө правительствын үмэнэһөө буруушааба.

Кипртэхи ООН-ой түлөөлэгшэ Туомиоя гэгшын Хельсинкэдэ наһа бараһан тухайда ООН-ой Генеральна секретарь У Тан Аюулгүйн Соведтэ мэдээсэбэ. Аюулгүйн Соведэй Түрүүлэгшэ П. Д. Морозов Сакари Туомиоягай сагһаа урид наһа бараһан тушаа ехээр шаналжа байһанаа Финляндиин правительствада, наһа барагшын бүлэдэ мэдүүлбэ.

АЗЕРБАЙДЖАНАЙ ССР. Байгша оной ноябрь һарада Каспиин далайн уһан дээрэ баригдаһан нефтянигуудай ажаһуудаг городок — «Нефтяные камни» гэдэгэй байгуулагдаһаар 15 жэл гүйсэхэнь. Тулга дээгүүр баригдаһан үйлсэнүүдынь 150 километрһээ дээшэ болоо. Баһал тиимэ тулга дээрэ хэгдэһэн талмайнуудта байрын гэрнүүд, магазин болон культурно-ажаһуудалай бусад эмхи зургаанууд баригданхай. Зураг дээрэ: «Нефтяные камни» тосхон.

ТАСС-ай фотохронико.

Экономическа хүдэлмэридэ онсо анхарал

Продукци бүхэниие ашаг олзотойгоор үйлэдбэрилхэ

Үйлэдбэрилдэг продукциин өөрынь үнэ хямдаруулжа, деталь бүхэниие предприятидаа ашаг олзо үгэхөөр бүтээдэг болохо гэһэн Москвагай 15 түрүү предприятиин үүсхэлые заводой, фабрикануудай коллективүүд халуунаар дэмжэнэ.

Тэдэнэй жэшээгээр Улаан-Үдын мяханай комбинадай хүдэлмэришэд арга боломжоёо хаража үзөөд, үйлэдбэрилдэг продукциингаа зүйл бүхэнэй гаргашые бага болгохо гэжэ шиидэбэ. Элдэб янзын гаргаша бага болгохо тэмсэл комбинадай цех, участок бүхэндэ хэгдэжэ эхилээ. Комбинат бүхы дээрээ ашаг олзотойгоор хүдэлдэгшье һаа, үйлэдбэрилдэг продукциин 40 зүйл үлүү гаргашатайгаар бүтээгдэнэ. Гахайн мяхаар хэгдэдэг сосиска, польско, украинска, минскэ болон бусад ондоо янзын колбаса хэхэдээ, колбасна завод гаргашада ороно. Үйлэдбэриингөө энэ дутагдал усадхаха, бүтээдэг продукциингаа зүйл бүхэниие предприятида ашаг олзо оруулхаар үйлэдбэрилхэ тушаа ямар хэмжээ ябуулга бэелүүлхэ хэрэгтэйб гэжэ тус комбинадайхид бодомжолжо үзөө.

Гаргаша ехэтэйгээр үйлэдбэрилдэг продукциин өөрынь үнэ хямдаруулха асуудалда гол шухала анхарал хандуулагдаача. Ашаг олзо оруулхаар продукци үйлэдбэрилхын тула үйлэдбэриингөө технологи һайжаруулха, үйлэдбэриин процессүүдые оньһожоруулха, продукциин шанар һайжаруулха, материал болон түүхэй эд гамтайгаар гаргашалха, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ эрилтэ табигдаа.

Имэ тэмсэл ябуулжа эхилхын тула экономическа хүдэлмэри эрид һайжаруулха, эдеэ хоолой болон бусад продукциин өөрынь үнэ хододо тооложо үзэхэ шухала. Комбинадай түсэблэлгын-экономическа таһагай хүдэлмэрилэгшэд өөрынгөө үүргэ муу бэшээр дүүргэжэ байна гэжэ хэлэхээр. Тэдэнэр завод, цехүүдэй коллективүүдэй дунда үнгэргэгдэхэ шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ ехэ анхарал хандуулдаг болоо. Продукци үйлэдбэрилгэдэ хэды шэнээн гаргаша хэгдэхэ ёһотойб, бодото дээрээ ямар гаргаша хэгдэнэб, тэрэниие бага болгохо ямар арга боломжо бииб гэжэ тоологдожо үзэгдэнэ, бүридхэлдэ абтана. Экономическа һайн үрэ дүн түйлахын, энэ хүдэлмэриие саг үргэлжэ хиналтада абахын, ашаг үрэтэй болгохын тула бүтээгдэдэг продукци, тэрэнэй гаргаша үдэр бүриин бүридхэлдэ абтадаг болоо. Жэшээлхэдэ, консервнэ заводто мяха шулахада хэды шэнээн мяхан абтанаб, продукци үйлэдбэрилгэдэ хэды шэнээн түүхэй эд гаргашалагданаб, салин түлөөһэнэй фондын гаргаша, мүн хүдэлмэришэн бүхэнэй ажалай бүтээсэ үдэр бүхэндэ бүридхэлдэ абтана. Имэ тоо бүридхэл колбасна болон бусад цехүүдтэ хэгдэдэг болоо.

Предприятида ашаг олзо оруулхаар зүйл бүхэниие үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ хараалагдаһан ассортиментын ёһоор продукци бүтээхэ тон шухала. Баталагдаһан ассортиментын ёһоор продукци үйлэдбэрилгэ мүн лэ үдэр бүхэндэ хинан шалгагдана, түсхай бүридхэл хэгдэнэ. Үнгэрһэн сүүдхын туршада хэды шэнээн продукци үйлэдбэрилэгдөөб, тэрээнһээ предприятида ямар олзо оруулагдааб, ашаг олзо оруулха түсэб хэр зэргээр дүүргэгдэжэ байнаб гэжэ тоологдожо үзэгдэнэ.

Хүдэлмэриингөө дүн, бүтээһэн продукциин гаргаша, тэрээнһээ абтаһан олзо үдэр бүхэндэ тооложо, шэнжэлжэ үзэхэдэ ехэ ашаа туһатай. Экономическа шэнжэлэлгэ хэдэг болоһоной ашаар үйлэдбэриин дутагдал саг соогоо элирүүлэгдэнэ, экономическа һайн үрэ дүн түйлахa хэрэгтэ һаад ушаруулдаг дутагдал дары усадхаха арга олдоно.

— Бүридхэлэй, шэнжэлэлгын хүдэлмэри ябуулхадаа, бидэнэр олониитэдэ түшэглэн ажаллаһабди, — гэжэ комбинадай ахалагша экономист Банзаров хөөрэнэ. — Экономическа шэнжэлэлгэ хэхэ ниитын найман бюро эмхидхэгдэнхэй. Комбинадай 60-аад эдэбхитэд ниитын бюрогой хүдэлмэридэ хабаадалсажа, бидэнэр, экономистнуудта, ехэ туһаламжа хүргэнэ.

Ниитын бюрогой гэшүүд туһатбариин олон янзын ажалай, комбинадай транспортын бүтээсэ, энэ ажалда хэды сагай гаргашалагдадаг байһые тоолоожо үзэһэн, салин түлөөһэ гуримшуулһан байна.

Комбинадай хүдэлмэришэдэй ажалай эмхидхэл, нормо тогтоолго гуримшуулха харалга үнгэргэгдөө. Хүдэлмэриин саг хэр зүбөөр хэрэглэгдэнэб, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ ямар арга боломжо бииб гэжэ харалгын үедэ тодорхойлогдоо. Тэрээндэ хабаадалсаһан эдэбхитэд үйлэдбэриин эмхидхэл һайжаруулха, ажалай нормо гуримшуулха 146 дурадхал оруулһан юм.

Мори унаа, автомашина болон ондоо транспорт комбинадай цехүүд хоорондо хэр зүбөөр, ашагтайгаар хэрэглэгдэнэб гэжэ шалгагдаа. Мүн комбинадай үйлэдбэрилһэн эдеэ хоолой зүйлнүүдые түмэр харгыгаар, автотранспортаар ондоо тээшэ эльгээхэдэ гарадаг элдэб гаргаша тоологдожо үзэгдөө. Экономическа шэнжэлэлгын хэгдэһэнэй, үлүү ехэ элдэб гаргаша бага болгохо дурадхалнуудай үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэһэнэй ашаар жэл соо 100 мянган түхэриг гүрэнэй мүнгэ арьбалха арга олгогдоһон байна.

Эдеэ хоолой зүйл бүхэниие гаргагүйгөөр, ашаг олзо оруулхаар үйлэдбэрилдэг болохо хэмжээ ябуулганудые бодотоор бэелүүлбэл, ашаг үрэнь яһала ехэ байха гэһэн тобшолол хэгдээ.

Г. ХОГОЕВ.

ХИЛЫН ГААНАҺАА

Үгээ ойлголсохо зорилготой шэнэ ябуулга

БЕРЛИН, сентябриин 10. (ТАСС). ГДР-эй правительство Германиин хоёр гүрэнэй үгээ ойлголсохо ябадал түйлаха зорилготой шэнэ алхам хэбэ. Баруун Германида, Баруун Берлиндэ байдаг түрэл сaдануудтаа ГДР-эй гражданинуудай ошолгые гуримшуулха шиидхэбэри ГДР-эй Министрнүүдэй Совет гаргаа гэжэ ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи хэблэлэй захиргаан мэдээсэнэ. Энэ шиидхэбэриин ёһоор, ГДР-эй пенсиин наһанай гражданинууд Баруун Германидахи, Баруун Берлиндэхи түрэл гаралнуудтаа жэл бүри дүрбэ неделиин болзороор ошохо аргатай болоно. Хэрбээ түрэлэйнгөө хүнэй үхөөд гү, али үбшэлөөд байгаа һаань, тиишэ ошохо арга олгохо гэжэ тэрэ шиидхэбэри соо хараалагдана.

ОАЕ-гэй Министрнүүдэй Соведэй сесси дүүрэбэ

АДДИС-АБЕБЭ, сентябриин 10. (ТАСС). Африканска нэгэдэлтэ эмхиин Министрнүүдэй Соведэй онсо сесси мүнөөдэр үглөөгүүр дүүрэбэ. Сессидэ хабаадагшад Конгын асуудалаар тусхай шиидхэбэри гаргаа. Энэ ороной дотоодын хэрэгүүдтэ гадаадаһаа хамаарһанһаа, гол түлэб ЮАР-ай ба Урда Родезиин хүлһэншэдые хэрэглэһэн дээрэһээнь уламжалан, Конгодохи байдал бэрхэтэй болоо гэжэ тэрэ шиидхэбэри дотор тэмдэглэгдэнэ.

Хүлһэнэй сэрэгшэдые хэрэглэхэеэ дары болихо, тэдэниие тус ороной оршонһоо тон богонихон болзор соо гаргахыень уряалжа, Конгын правительствада хандаба. Сессидэ хабаадагшад Конгын дотоодын хэрэгүүдтэ хамаардаг гүрэнүүдэй энэ ябадалаа болюулхыень уряалһан хандалга гаргаа.

США-гай урда штадуудта аюул тохёолдобо

НЬЮ-ЙОРК, сентябриин 11. (ТАСС). Дора гэжэ нэрэтэй аймшагтай хүсэтэй шуурга һалхин Флорида болон Джорджия штадуудай олохон районууд дээгүүр үнгэрбэ. Зарим үедөө часай 190 километр скороститой энэ һалхи шуурган гэрэй оройнуудые хуу татажа хаяа, мүн автомашинануудые урбалдуулаа. Үнгэрхэдөө мантан томо мододые үндэһэтэйнь ходолон унагаагаа. Һалхи шуурганай үедэ ороһон уһа ехэтэй аадарай һүүлээр город, тосхонуудай үйлсэнүүд гол горхон шэнгеэр харьялжа байгаа. Флорида штадай Джэксонвилл болон Джорджия штадай курортын Брансуик городууд илангаяа ехээр аюулда дайрагдаа. Гурбан хүн үхөө, хэдэн мянгаад хүнүүд гэр байрагүй үлөө. Дора ураган олон миллион долларой хэмжээнэй гай хохидол ушаруулаа. Энэ һалхи шуурганай ябаһан газарнуудые США-гай президент Л. Джонсон «аюулай тохёолдоһон районууд» гэжэ соносхоо. Дора ураганай намдаагүй байтар Атлантиин океанда Этель гэжэ нэрлэгдэһэн шэнэ хүсэтэй һалхи шуурган хүсэжэн бөөгнэржэ эхилээ гээд газетэнүүд мэдээсэнэ.

„Сенатор Голдуотер, бидэ тантай хамта ябахагүйбди“

Сенатор Голдуотерто бүлэг республиканецууд бэшэг эльгээбэ

НЬЮ-ЙОРК, сентябриин 10. (ТАСС). Сенатор Барри Голдуотерто элитэ бүлэг республиканецуудай эльгээһэн нээмэл бэшэг Вашингтоной газетэнүүдтэ тунхаглагдаа.

«Ядерна дайнай аюултай замаар» сенатор Голдуотер, тантай хамта ябаха аргамнай үгы» гэһэн гаршагтай бэшэгэй авторнууд иигэжэ мэдүүлнэ: оло дахин хэлэһэн үгэнүүдыень шэнжэлэн, Голдуотерой хараа бодолые ойлгохо гэжэ тэсэмгэй, нэтэрүүгээр оролдоод, Голдуотерой мэдүүлгэнүүд «харюусалгатай хүтэлбэри хангаха байһыень гэршэлнэгүй...» гэһэн тобшолол хээбди. «Сенатор, бидэниие гайхуулбат. Манийе ехээр тээлмэрдүүлбэт. Тэрээнһээ гадна, бидэниие айлгажа байнат».

Баруун Германиин «Дер шпигель» журналда Голдуотерой үгэһэн харюу тухай тэрэ бэшэг доторнь дурдагдана. Дайнай эрмэг дээрэ байлгаха, Зүүн-Урда Азида Холбоото Штадууд ядерна зэбсэг хэрэглэхэ ёһотой гэжэ Голдуотерой ходо дурадхадаг хараа бодол тухай, ядерна зэбсэг хэрэглэхэ асуудалые сэрэгэй командирнуудай өөһэдөө шиидхэхыень зүбшөөрхэ гэһэн тэрэнэй эрилтэ тухай хэлэгдэнэ.

Эдэ бүгэдэ хадаа «бидэниие бултыемнай үгы хэжэ магад харюусалгагүй ааша мүн байһыень гэршэлнэ» гээд тус бэшэг дотор хэлэгдэнэ.

Бэшэгэй авторнууд Л. Джонсондо, Г. Хэмфридэ дуугаа үгэхэбди гэжэ мэдүүлхэ зуураа, мүнөө жэл һунгагшадай урда иимэ гол асуудал гарана гэжэ бэшэнэ: «Халтад гэхэдээл, атомна зэбсэг хэрэглэхые хүсэнэ гүбди? Ухаагүй тэнэг сэрэгэй ядерна политика баримталһанай үндэһөөр өөһэдыгөө үгы хэхэ һанаатай гүбди? Энэ ушарта нэгэл харюу үгтэжэ болохо. Теэд та сенатор, бидэнэй шэлэхэ юумэ үлөөнэгүйт».

США-гай президентын пресс-конференци

ВАШИНГТОН, сентябриин 10. (ТАСС). Урда Вьетнамдахи американска элшэн сайд Тэйлор конгрессэй хүтэлбэрилэгшэдэй департаментска зүблөөн дээрэ «Урда Вьетнамдахи һүүлэй үеын байдал тухай тодорхой элидхэл хээд, тэндэ тогтууритай правительство байгуулха талаар барag сэгнэлтэ үгөө» гэжэ США-гай президент Джонсон үсэгэлдэр пресс-конференци дээрэ мэдээсэбэ.

Тэрэ зүблөөндэ гүрэнэй секретарь Раск, оборонын министр Макнамара, штабуудай начальнигуудай комитедэй түрүүлэгшэ генерал Уилер, Центральна тагнуулай управлениин начальник Маккоун гэгшэд хабаадалсаа.

Холбооото Штадуудай урда гараһан уласхоорондын гол асуудалнуудаар ойрын хэдэн һаранuудай турша соо президентдэ зүбшэл үгэхэ американска элитэ мэдээжэ гражданинуудай бүлэг бии болгогдоо гэжэ Джонсон соносхобо.

«Городууд болон штадуудта ушардаг, федеральна хуулинуудые дабаһан ба гурим журам эбдэһэн ябадалтай холбоотой» элдэб асуудалнуудаар тодорхой элидхэлнүүдые хүргэхыень Мүрдэлгэ хэдэг федеральна бюрое гүйгааб гэжэ президент мэдээсэбэ. Тэдэ элидхэлнүүдыень шэнжэлжэ үзэһэнэй һүүлээр, саашанхи һанамжа дурахалнуудые хэжэ болохобди гэжэ президент дурдаба. Тиихэдээ тэдэ һанамжа дурадхалнууд хуули гаргалгын шэнжэтэйшье байжа магад гэбэ.

„Турциин правительство өөрынгөө политикаар ороноо гансаардуулба“

АНКАРА, сентябриин 9. (ТАСС). Кипрэй асуудалаар Турциин правительствын политикын хүсэдөөр буруу һурэһэн тухай «Адалет» газетэ бэшэнэ. Кипрэй асуудалые Макариостай хамта. Кипртэнь сэхэ шиидхэхын орондо Турциин правительство далда тойруу замаар, бусадай туһаламжатайгаар ябуулга хэнэ гээд газетэ тэмдэглэнэ. Турциин правительство өөрынгөө политикаар уласхоорондын оршондо ороноо гансаардуулба гээд «Адалет» газетэ онсолон тэмдэглэнэ.

Миллион километр— заһабаригүйгөөр

Николай Федорович Ширяев Буркоопсоюзай автобазада эрхим жолоошодой нэгэндэ тоологдодог. Бүри залуудаа эндэ ерэжэ, машинын рульда һуугаа бэлэй. Тэрэ сагһаа хойшо 27 жэл үнгэрөө. Олон янзын машинануудые жолоодогдоо. Габэшье даабаряа дүүргээгүй жэл гэжэ байхагүй, машинаа эбдэхэ, авари гэхэ мэтэ аюулда оруулха ушар үзэгдөөгүй.

ГАЗ-51 машинаараа капитальна заһабарилгада оруулангүйгөөр мүнөө 520 мянган километр ябаад байна. Ондоогоор хэлэбэл, машинань 1,5 болзорто ашаглагдаба. Ашаа шэрэхэ долоон жэлэйнгээ түсэб үнгэрһэн жэлдэ дүүргээд, мүнөө 1968 оной түсэбөөр ажаллана. Һүүлэй 10 жэлэй туршада нүхэр Ширяев 46 мянган түхэригэй алмалта хэхэ арга предприятидаа олгобо. Энэ мүнгөөрнь ГАЗ-51 маркын 25 машина худалдажа абамаар.

Хайшан гэхэдээ иимэ амжалта түйлагдана гээшэб?

— Минии ажалда али нэгэн нюуса гэжэ байхагүй. Өөрынгөө хүдэлмэридэ дурлаха, машинынгаа хойноһоо зүбөөр харууһалжа ажаллабал, машинашье удаан сагта, энэ тэрэ заһабарилгагүйгөөр ашаглагдадаг гээшэ,—гэжэ Николай Федорович хөөрэдэг.

Машинынгаа хойноһоо техническэ харууһалга саг сагтань хэнгүй, миин лэ түргэнөөр гүйлгөөд байбал, ямархан́шье машина удаан сагта ашаглахын аргагүй гэһэн тобшолол нүхэр Ширяев өөрынгөө дүй дуршэлһөө хэһэн байна. 1952 ондо абаһан автомобильни 280 мянган километр ябаад лэ, капитальна заһабарилгада ороһон байгаа. Яахадаа иимэ юумэ болооб? Ехэнхидээ машина часай 70—80 километр хурдан скорость дээрэ ашаглагдаа. Двигателиин тоһониинь 2,5 мянган километрэй һүүлээр һэлгэгдэжэ ябаа. Эдэ бүгэдэһөө болоно, машинын деталнуудшье болзорһоо урид элэжэ болоо юм бэзэ.

Тиимэһээ шэнэ машина абахатайгаа сасуу тэрэнээ хайшан гэбэл үни удаан болзорто ашаглаха тухайгаа бодожо ороһон байха. Час соо машинынгаа ябадалые 50 километрһээ үлүү болгоногүй. Арга олдобол, ябадалайнь хүсэ хэрэглэжэ, уруудам газарта мотоороо хүдэлхыень болюулаад ябахые оролдоно. Жэшээлхэдэ, Сэлэнгэ хүрэжэ ерэхэ үедөө 60-аад километр миин ябагдадаг байха. Мотоороо стартёроор хүдэлгэнэ, скорость дээрэнь хүдэлгэхэдэ угзардаг, тиигэжэ ябадалайнь бүхы частьнуудта муу нүлөө үзүүлжэ болохо юм.

Автомобилиин хойноһоо харууһалха захяа заабари тон наринаар дүүргэхын түлөө оролдодог болонхой. 2 мянган километр ябаад лэ машинынгаа тоһо һэлгэдэг, моторойнгоо уһанай халууниие 70—80 градуста барижа ябахаяа оролдоно. Эгээл зохид гэжэ элирүүлэгдэһэн байна. 10—15 мянган километр ябаһанайнгаа һүүлээр машинынгаа мөөр һэлгэжэ табидаг юм. Иигэжэ хүдэлхэдэ резинэ 40 мянган километр ябаха нормотой аад, бодото дээрээ 50—60 мянган километр ябагдана. Мүн харгы замаа хаража, болгоомжотой ябаха гээшэ мүн лэ ехэ үүргэтэй. Ханааб, һубаг гарахадаа аалиханаар, сэхэ ябажа гарадаг заншалтай. 20 мянган километрэй һүүлээр тормозоо үзэдэг. Харгыһаа ерээд машинаа бэлдэжэ, дахинаа ябахаар бэлэн болгоогүйдөө гаражһаа гаража ошодоггүй байха.

Иигэжэ үнэн зүрхэнһөө оролдожол хүдэлдэг тулада Николай Федорович ажал хүдэлмэридөө һайн амжалта түйлдана ха юм. Аян замда гараад, зориһон газартаа хүрэнгүй, харгыһаа гарьжаа бусажа ерэхэ ушар нэгэтэшье үзэгдөөгүй байна.

Нимэл даа оролдожо ажаллахада. Даажа байһан машинаараа капитальна заһабарилгагүйгөөр миллион километр ябаха зорилго нүхэр Ширяев урдаа табинхай.

Т. НАСЫРОВ.

ШАТАР

ТЭМСЭЛ ТҮЛЭГ ДУНДАА

Мүрысөөнэй гурбадахи наадалгые эршэдээ ороо гэжэ хэлэхэдэ болохо. Юуб гэхэдэ, энэ наадалгада болоһон тэмсэл ехэхэн һонирхолтой.

Технологическа институдай студент Александр Самарин үлэ мэдэгхэнээр ябажа байтараа гайтайхан харгы гаргаа. Удаань бэрсээ үгэжэ ерээд, Юрий Красновой ноёнойнь ябадал мухардуулһан байна. Шанга тулалдаанай болоходо хэзээ бүхэндэ шадамархнаар ябадаг Спиридон Могордоев үрэмдэгшэ Петр Тоглоевтой наадаа. Тоглоев бэрхэшээлдэ ороходоо, нүгөөдэеэ саг үргэлжэ шаалаа. Эсэсэй эсэстэ Могордоев илалтын тоо турнирай таблица дээрэ бэшүүлээ.

Улаан-Үдын чемпион, «Труд» гэжэ оёдолой фабрикын хүдэлмэришэн Владимир Власов орёошог ябадал хэжэ, Алексей Ушаковтой наадаһан партияа хойшолуулаа. «Труд» бүлгэмэй чемпион Виктор Черноскутов бэрхэ, бодолтой ябадалнуудые хэһээрээ Сергей Салтановай хэһэн хаалтануудые шадамараар гаталжа, зориһондоо хүрөө. Базаржап Сампилов Юрий Мельниковтэй наадахадаа удаан бодожо, сагаа дэмы үнгэргэжэ һууһаар нүгөөдэдөө илагдашоо.

Мүрысөөнэй дүрбэдэхи наадалга баһал ехын үзэлдөөгөөр үнгэрөө. Яахадаа тиихэ ёһотой байгааб гэхэдэ, кандидадай нормо абахын түлөө тэмсэхэдээ богонихон саг соо наадажа, 10-һаа 6,5 очко абаха зэргэтэй ха юм. Тиимэһээ хабаадагша бүхэн хамаг хаба шадалаа гаргажа наадаха болоно гээшэ.

Могордоев Мельников хоёр шанга шанга добтолго хэлсэһэнэйнгээ һүүлдэ тэнсээбди гэжэ үгээ ойлголсоо. Токарь Черноскутовтай наадаһан Тоглоев алдуутайгаар ябажа, нүгөөдэдөө шүүгдэһэн байна. Ехын тулалдаа хэһэнэйнгээ һүүлээр Красновтой наадаһан Салтановай, Сампиловтай наадаһан Самаринай партинууд хойшолуулагдаба.

Наадаанай табадахи уулзалгада Могордоев Власов хоёрой наадаһан парти тэнсэлгээр дүүрээ. Мельниковэй Самаринтай наадаһан парти эхин дээрээ хатуу тулалдаагаар үргэлжэлөө. Тиигэжэ байтар бага намдад гээд, 22-дохи ябадалдаа тэдэ хоёр тэнсэжэ, наадаяа зогсоогоо. Черноскутов Ушаковтой наадахадаа яһала һайнаар ябажа, булюу байдалтай болоод, энэ эршэеэ һуладхангүй үшөө нэгэ очко абаба. Тоглоев түлэг наадажа ябатараа буруугаар бодожо, шүүхэ байһан партияа Красновто алдаа. Сампилов наадахадаа баһал удаан бодожо, сагай хүрөөгүй дээрэһээ тэбдэжэ алдуу гаргаад, Самаринда шүүгдээ. Табадахи наадалгын һүүлдэ Самарин түрүүлжэ ябана. Тэрэ 3-һаа 2,5 очкотой, Могордоев 4-һөө 3, Мельников 4-һөө 2,5, Черноскутов 5-һаа 3,5 очкотой болоод ябана.

А. ИГУМНОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

...Нэгэдэхи хуудаһанда: республикын бүхы ажахынуудта полевой ...ноо... бэринүүдые түргөөр дүүргэхэ ...рта зорюулагдаһан түрүү бэ...; Улаан-Үдын управленидэхи ...рэйн-гүрэнэй хиналтын коми...дай түрүүлэгшэ Ц. Улымжиевэй «Нэгэшье ороохо, хоолос гээнгүй... гээр тарaгаа хуряаха» гэһэн статья.

...Хоёрдохи хуудаһанда: Японой ... социалистнуудтай Мао Цзэ-... хөөрэлдөө хэһэн тушаа «Правда» газетын сентябриин 2-... номерто толилогдоһон редак... статья.

Гурбадахи хуудаһанда: В. Батуринай бэшэһэн корреспонденци соо Улаан-Үдын управлениин «Дружба» колхозой парткомой социалис мүрысөө дэлгэрүүлгэдэ ойлгууламжын хүдэлмэри ямараар ябуулдаг тухай хэлэгдэнэ; Яруунын поли дээрэ ажаллагшадые культурнаар хангалга, ЛВРЗ-гэй табадахи участогай агитбригадын хүдэлмэри тухай корреспонденцинүүд; уласхоорондын байдалаар ТАСС-ай мэдээсэлнүүд.

Дүрбэдэхи хуудаһан «Субботний огорнек» гэжэ нэрлэгдэнхэй. Эндэ фельетон, шүлэг, рассказ болон бусад һонирхолтой материалнууд толилогд...

ҺАЙНИИЕНЬ ШЭЛЭЭД, МУУЕНЬ ОРХИЕ

Манай газетын июлиин 29-нэй номерто «Коммунис ажаһуудалай түлөө» гэжэ нийтэ гаршаг доро хэблэгдэһэн Хоринн аймагай Чисаанын совхозой бүлэг хүдэлмэришэдэй бэшэгтэ харюусан, уншагшаднай өөһэдынгөө һанамжа, дурадхалнуудые редакцида эльгээжэ байна. Буряад арадай һайн һайхан, мүнөөнэй ёһодо таарамаар, мүн шэнэ гурим, заншалнуудые һэргээн, ажабайдалдаа хэрэглэел гэһэн дурадхал үргэнийтэ хүн зонине ехэ һонирхуулна.

Нүхэд Т. Михайлов, Б. Бадараев гэгшэдэй корреспонденци дотор хэлэгдэһэн зүйлнүүд зүбшөөмөөршье, арсалдаатайшье байжа магад. Тиимэһээ тэрэнийе олон түмэн уншагшадайнгаа үзэмжэдэ табинабди.

Дэлхэй дээрэхи арад яһатан олон янзын ёһо заншалтай байдаг. Тиин тэдэнэй ёһо заншалынь олон зуу, мянган жэлэй түүхын туршада саг үргэлжэ һэльбэгдэжэ, хүн зоной нийтэ ажабайдалай, гэр һуудалай шэнжын хубилан хүгжэхэтэй хамта заримаиинь мартагдан үгы боложо, шэнэ түхэлэй ёһо заншалнууд бии болодог.

Манай буряадай ёһо заншал, гурим журамууд соо шэнэ болоод демократическа удха маягтай ёһо заншалнуудай, гурим журамуудай байхын хажуугаар, мүн хуушаржа, хараиис удхатай болошоһон, барга бүдүүлиг ёһо заншалнууд бии. Тэрэ ушарһаа мүнөө сагта буряад арадайнгаа ёһо заншалые нарибшалан хаража, шэнжэлэн үзөөд, таатай зарим нэгыень һэльбэн һэргээхэ, хүгжөөхэ зорилготойгоор һанамжа бодолоо олониитэдэ элишэлхэ, соносхохо, шиитэлхэ гээшэ тон шухала. Ушар юуб гэхэдэ, ёһо заншал гээшэмнай хогон бүлэг зоной алхам бүтэдые эмхидхэн гуримшуулһан, тэдэнэй байдалые шэмэн гоёоһон дүрим, журам болоно.

Урданайшье ажал бүхэн имагтал ямар нэгэн ёһо заншал, гурим журамтайгаар хэгдэдэг байгаа, тиимэһээ ёһо бүхэн, заншал бүгэдэ ямар нэгэн социальна удха бодолтой, түхэл маягтай байгаа юм. Гэхэтэй хамта, мүнөө сагай хүн зоной коллектив, хамтарал гээшэнь урданайхида орходоо хизааргүй үргэн дэлгэр, тэдэнэй хэжэ байһан ажал хүдэлмэри тад ондоо удха шанартай. Тиибэшье урда сагһаа энэ хүрэтэр дамжан ерэһэн таатай найртай ёһо заншалнуудай демократическа, һайн һайхан удха шанартай зүйлнүүдыень һэргээн дэгжээлтэй гэжэ һанамаар.

Баруун буряад зоной байра байдал, түүхэ домог болон ёһо заншалыень шудалан шэнжэлһэн ородой интеллигент А. П. Щапов гэгшэ өөрынгөө «Буряад нютагтахи отог зоной община» гэһэн статьядаа ингэжэ бэшэнэ: «Дүтынхидөө хайралха сэдьхэл, бэе бэедээ туһалха, хамһаха ябадал, мүн бэе бэедээ үнэн сэхээр хандаха, хэлэһэндээ хүрэхэ, хүндэ зүб ёһоор хандаха ябадалынь имагтал хотон айл болоод нютаг голойнгоо, отог айлайнгаа общинын хизаараар лэ дүүрэдэг, тиин тэдэ ябадалнуудынь бүхы хүн зондо хамаардаггүй байхаһаа гадна, наагуурлан хэлэхэдэ, холуур түрэл отогой хүн болоходонь тэрэ ёһо гуримуудынь хамаагүй болошодог байна».

Урда сагта буряад арадай дунда туһалха ёһо гэжэ дэлгэрһэн байгаа. Тэрэ ёһоор болоходоо, үншэн үрөөһэн болоһон үбгэд хүгшэдые, үхи хүүгэдые буряад зон айл хотоороо, нютаг голоороо хамһажа тэдхэдэг, хубсаһаар хангадаг, эдихэ хоолыень даадаг байгаа. Тэрэнһээ гадна «хамһалсаан» гэжэ ёһо байгаа. Тэрэ хамһалсаанай ёһоор буряад зон хонео хамһажа хайшалдаг, хамһажа һооһоо сохидог, һэеыгээ дарадаг, түрэ хуримаа хэхэдээ, бэе бэедээ хамһалсадаг, хурим түрын үмэдхэл хамһажа оёдог байгаа. Гэхэтэй хамта, урданай баяд ноёд үншэрһэн түрэлөө тэдхэбэ, үргэбэ гээшэбди гээд, урдаа хараха хү үгы, ядуу зониие дураараа өөрынгөө ажал хүдэлмэридэ ябуулжа, зоргоороо дарладаг, мүлжэдэг һэн. Эдэ ушарнууд манай буряадай уран зохёолшодой номууд соо илангаяа Х. Намсараевай зохёолой хуудаһанууд дээрэ эли тодоор зураглагдаһан.

Таар үргэлжэ, таяг тулажа гүйфаншалан амидарха ябадалые буряадай дунда гаргуулдаггүй, отог айлаараа туһалдаг байһан тухайнь олон эрдэмтэд тэмдэглэдэг, энээндэ сэгнэлтэ үгэхые оролдодог бэлэй. Тэдэнэй дунда мэдээжэ эрдэмтэд Г. Н. Потанин, М. Кроль, Н. Е. Кулаков, Б. Петри ба бусад оролсоно. Гэхэтэй хамта эдэ эрдэмтэд тус буряад ёһые ехээр хөөргэжэ зурагладаг байгаа, тиимэһээнь буряад арад зоной дунда ангиин тэмсэлшье гэжэ үгы, ангиин тэмсээнэй хёморолшье гэжэ үгы гээд тон буруу сэгнэлтэ үгэдэг байгаа.

Буряадай «туһаламжа», «хамһалсаан» гэжэ урда сагһаа хойшо байһан ёһо гуримууд мүнөө сагта мартагдажа үгы болоо бэшэ, харин шэнэ сагай шэнэ түхэл маягаар дахин мүндэлжэ, саашадаа улам эршэтэй болон хүгжэнэ. Энэ хүгжэлтыень манай бүхы байдал дээрэ ажаглан абажа болохо юм. Наада талаарнь хэлэхэдэ, колхозниигууд сүлөөтэй сагтаа бэе бэедээ туһалалсажа, шэнэ гэр бодхоолсоно, хото городой хүдэлмэрилэгшэд хүдөө колхоздо гаража, таряа хуряалсана, үбһэ сабшалсана, сакманда ябажа, малай шэнэ түл абалсана гэхэ мэтэ.

Буряад зоной ехэ «хүндэ заншалтай» байһаниинь мэдээжэ. Буряад зоной хүндэшэ тухай аяншалһан олон эрдэмтэд бэшэдэг, һайн үгөөр, һайхан юрөөлөөр юрөөдэг. Зүгөөр буряадай хүндэшэ заншалынь имагтал буряад зоной шэнжэ түхэл бэшэ ха юм. Арад бүхэн замша харгышаниие, алас холын айлшадые хүндэлжэ шададаг. Хүндэшэ гэжэ ородшье, украиншье, казахшье, грузиншье, бүхы бусадшье арадууд бэеэ нэрлэхэ ёһоороо нэрлэнэ, бусад зониие энээнинь гэршэлхэ. Буряад зоной хүндэшэ заншалынь ямар онсо шэнжэтэйб гэхэдэ, хотон айлда бууһан айлшан хадаа айл бүхэнэй айлшан болодог. Тиэд тэрэнь хэр зүйтэй гээшэб гэхээр. Жэшээнь, мүнөө буряад нютагта айлшад зунай үбһэ, таряа хуряалгын үедэ олоор бууна. Зунай ажалай халуун хаһа соо айлшадай олоор буухада үнгэрүү ехэ архидаан болоно, хэдэн үдэр соо ажалһаа һамшаад, айл аймагаараа архидадаг ушарнууд үзэгдэнэ. Олон зоной орожо ерэхэдэ, тэдэниие бултыень архидуулхадаа тэрэ айл гаргуу ехэ гаргаша хэхэ баатай болоно, хохидолдо ороно, үри шэрэ хэнэ. Хото городой заримашуул түрэһэн нютагаа ошожо, бага наһандаа наадаһан, ябаһан газараа эрьежэ, амарха һанаатай байхадань, айл бүхэниие зайжа таһаралтагүй түхэреэн архидаан болоходонь, тэрьедэхэ баатай болодог.

Гэхэтэй хамта зарим буряад нютагуудта духаряа «духэригтэ гүйлгэхэ» гэжэ гү, али «духаряанай андалдаан» гэжэ ёһо байдаг. Энэ заншал мүнөөшье болотор үргэлжэлһөөр. Теэд энэ ёһоор үбшэншье элүүршье хүн байг хамаагүй, бүлта нэгэл аягаһаа ууха баатай болодог. Энэ ёһомнай ошон ошотороо барга бүдүүлиг гэжэ харагдаха ёһотой гэжэ һанахаар.

Урдань хуралда ошохо, обоодо гараха, тайлганда ябаха, далга абалганда байлхаса гээд буряад зон һайндэрлэн сугларжа ябадаг байгаа. Мүнөө имэ ёһо заншал болихо ёһоороо болёо. Теэд һайндэр гээшэ хүн түрэлтэндэ хэрэгтэй. Мүнөөнэй революционно һайндэрнүүд яһала олон. Гадна хүдөө нютагуудта мүн малшадай үдэр, дуунай найр, зунай найр, механизаторнуудай үдэр гэхэ мэтэ һайндэрнүүд дэлгэрэнхэй. Тиин буряад зоной дунда шэнэ ёһоной шэнэ найрлалга гаража, гуримшажа байна.

Урданай буряад нютагта спортивна удха шанартай ушарнууд, зоной сугларжа хүхихэ найр наадан мүн лэ олон байгаа. Тэдэниие тоолобол: абада гаралга, үргөөлдэ гаралга, добын урилдаан, бүхэ барилдаан, нара буляалдаан, һур харбаан, утын урилдаан, хурьганай эмнеэн, унага дааганай эмнеэн гэхэ мэтэ болоно. Тэрэшэлэн ууралгай милаангуудта, тооитодо, үһэ хайшалаанда ябаха гэхэшэлэн мүн лэ таарамжатай юумэнүүд бии байгаа. Эдэ бүгэдэ юу харуулнаб гэхэдэ, шэнэ үедэ таарамжатай шэнэ ёһоной, гуримшуулмаар, олоной хүсэ эмхидхэжэ болохоор үндэһэ һууринууд бии байна.

Эдэ дурсагдагша ёһо гуримай онсо шэнжэнь юуб гэхэдэ, тэрэ урда сагта архи тамхин гээшэ ехэ[...] тэй, хорюултай ба хомор шу[...] ла һогтуу хүн гээшэ ехэ үсөө[...] гаа, тиихэдэ зэргэ зандаа[...] һууһан үбгэдэй дунда һог[...] байтагай, амашье халамгай [...] шуул ябахаяа ехэ сээрлэдэг, [...] даг бэлэй. Энэ һайн заншал [...] үедэ үгы болоһониинь ехэл [...] ламаар. Залуу хүнүүд гээшэ [...] түрэжэ, олые үзэһэн, бэеһээ [...] наһатай зонһоо гайхаха, һогт[...] зуу ябахаяа сээрлэхэ ёһотой[...] зүб. Энэ һайн ёһо заншалые[...] хоор бэшэ. Мүн оро сараатүй[...] тороо мартагдан орхигдохог[...] гуримуудай тоодо ушөө юу [...] хоор бэ гэхэдэ: аба хайдаг а[...] гэ, урилдаа барилдаа эмхи[...] хамһалсаан, туһаламжа ү[...] эхэнэрнүүдэй бэе бэедээ хи[...] сажа, хубсаһа хунараа оёд[...] бэеһээ уран бэрхын дура [...] оложо һуралга гэхэ мэтэ оло[...] лоно.

Буряадай һайн ёһо гуримай[...] до мүн үреэл, юрөөл табилга[...] оролсохо ёһотой. Тэрэ үреэл, [...] соогоо ута наһа, үндэр жарг[...] лэжэ, буурал толгойтой үбгэ[...] гаан һаншартай хүгшэд [...] сэдьхэлһээ һайн үгэ хүсэлөө[...] дэг, һайн юумэндэ һургадаг[...] олонхи хүнүүдэй толгойдо тэдэ[...] ной хэлэһэн хүсэлынь үбгэ[...] мартагдадаггүй бэлэй.

Мүнөө олон түмэн совет ар[...] таяа хамта манай буряадай [...] та түгэлдэр ажал хүдэлмэрэ[...] илалтаһаа илалтада зорижо[...] сагта, шэнэ ёһоной шэнэ ба[...] бата бэхеэр һууриждуулан [...] байһан, коммунизм байгуулг[...] дэ манда шэнэ ёһоной шэнэ [...] лыемнай шэмэн гоёохо үзэ[...] тэ һайхан ёһо гуримууд, за[...] найр хуримууд байха ёһотой.

Т. МИХАЙЛ[...]
Б. БАДАРА[...]
Буряадай комплексно институ[...] эрдэмтэ хүдэлмэрилэ[...]

ЖОРОО ДОРЖО

(Онтохон)

Ажал хэхэ дурагүй алмай залхуу нэгэ хүн архи хаартын хойноһоо айл хэсэжэ ябаһаар, жороо Доржо гэжэ зондо алдаршаһан нэрэһээ бэшэ ондоо юушье олонгүй, залуу наһаяа бараба.

Хожомынь, хүгшэрһэн хойноо эндүүрһэнээ гэнтэ мэдэжэ, ябадалаа заһаха гэхэдээ, һөөргөө залуу болохо бэшэ ха даа зобоол һааб даа, хөөрхы.

Үрэ бүлэ, үдхэһэн зөөри юу байхаб тэрээндэ. Наһаараа хүдэлмэри хээгүй сурхи амитанда ажал бүхэн хуу бэрхэтэй, аха юумэндэ өөрөө һожоргүй тулюур, хүл гараа холгоохо, хүнэй наадан болохоһоо бэшэ, бүтэхэ юумэ үгы. Тиихэдэ хаанта засагай үе байгаа, хайрлаха харалсаха юун байхаб. Теэд хэн зэмэтэйб?.. Зүрхөө барижа, бэеэ сухэлжэ, шада яда хүдэлхын оронд, уйдабаб, гашуудабаб гэжэ ябажа, архяа уу ууһаар газаа унажа, үбэлэй сэгдымэ хүйтэндэ үе мүсөө хүлдэшэлэй.

Архидахаһаа наана амидарха аргынгаа баратдахада, гуйраншалха шахуу ябахадань зон хайрлажа, бага сага эдихэ юумэ үгэдэг байба. Олоной гар арьбан, удангүй дүүрэн тулам талхатай болоод, хайшаашье ошожо ябатараа, харгыдаа һүнидэжэ, айлай хооһон буусада хонобо.

Нохойн хотодо шара тоһон тогтохогүй гэжэ, энэ хүнһөө удхатай. «Олзошье олохо бараггтай юм байна. Юун түргэн тулам талха олобобиб. Хэзээ эдижэ, бараха хүнбиби гэжэ һаахаран. Үшөө хулганаан туламымни хахалуужан гэжэ муу һанаархан, бүһэлжэ ябаһан үмхи улһаараа туламтай талхаяа ооһорложо, тархи дээрээ үлгөөд һуухадаа:

— Байза, энэ мэтээр зөөри суглуулаад, һамга абаха, түбхинэхэ юм байна. Залуушаг юумые... Хүбүүтэй болоно бэзэб. Хүбүүндээ хэн гэжэ нэрэ үгэлтэйб, — гэжэ бодолгото болон, дэмы гайхаһандаа дээшээ харахадань, номин хүхэ огторгой һэмжэн сагаан үүлэ хажуу бэедээ нэмэрээд, мүнгэн һара мүнхэ гэрэлээр толотон байба.

Түрөөгүй хүбүүндэ түмэр үлты бэлдэхэ гэһэндэл, нээрээшье хүбүүтэй болоод байһандал хооһон бодолдо эзэлэгдэжэ:

— Пимэ ехэ ушаралтай, һаруул һайхан һүни олдоо хадань хүбүүндээ алтан гэрэл гэжэ нэрэ үгэхэб, — гээд баярлаһандаа үгсэгэнэн үндын гэхэдээ, үнөөхи үмхи улһаар торомжоһон талхаяа дайража, тэрээндээ сохюулжа, ехээр гэмтэһэн юм гэдэг.

Ц. БИМБАЕВ.

ЭРХЭТЫН ЭГЭЭ ҺАЙХАН СЭСЭГ

РАССКАЗ

В. ЛУБСАНОВ

Эрхэтын аба шахтер юм. Олон удаан жэлдэ эрхим һайнаар ажаллаһанайнь түлөө тэрэниие Москвада Арадай Ажахын Туйлалтануудые харуулдаг выставкада ошохо путёвкоор шагнаһан байгаа.

Абынгаа холын Москва ошоходо эрхэтэ юу захяагүй гээшэб!

— Зай, зай, хүбүүнэйнгээ захиһан юумые бултыень асарха гэжэ оролдохо гүби даа. Теэд зарим нэгэниинь олдохошьегүйдөө болохо даа, — гэһээр абань мордоо һэн.

Москваһаа абынгаа ерэхые Эрхэтын хэды шэнээн тэсэжэ ядан хүлеэһыень дурдаадшье яахамнайб. Одоошье нэгэ үдэр хоёр томо хайрсагаа даажа ядаһаар абань орожо ерээ бэлэй.

Оро ороһоор абань хайрсагуудаа нээжэ, асарһан бэлэгүүдээ хубаажа эхилбэ. Эрхэтэ тэсэжэ ядан байнэ. Аханар эгэшэнэртэнь, эжыдэнь бэлэгүүд үгтэнэ.

— Намда, намда асарһан бэлэгшни алим? — гээд Эрхэтэ эжэлбэгүй. Харин эсэгэнь ушөөл яаранагүй. Хаматай һүүлдэ, һаял Эрхэтые обёорһон юумэдэл хубсаһадай доогуур удаан бэдэржэ, бэдэржэ, хабтагар түхэреэн сад баанха гаргажа ерэбэ.

— Энээн соо шамда гэжэ, мүнөө жэл түрүүшынхиеэ һургуулида ошохо хадашни яһала һайхан бэлэг асараа́б, — гээд тэрэнээ Эрхэтэдэ барюулба. Һүүлээрнь буудахада гал гарадаг пистолет, ута ялагар эшэтэй фонарь хоёрые үгэбэ.

— Эгээл үнэтэй бэлэгшни тэрэ баанха соошни байха, — гэжэ абань хургаараа занан энеэбхилбэ.

Булта гайхалдан Эрхэтын гарта байһан баанха тээшэ харашабад. Эжыньшье баһал һонирхоһон янзатай энеэбхилжэ байна. «Энээн соо лаб лэ нэгэл юрэ бусын һонирхолтой наадан байгаа ёһотой» гэжэ Эрхэтэ бодоод, тэрэнээ дүмүүханаар һэжэрхэдэнь досоогоо һамартай юумэдэл хоршогонобо.

— Эрхэтэ, нээгыш даа, харуулыш. Абашни ямар тиимэ үнэтэй бэлэг асараа юм, — гэжэ эжынгээ хэлэхэдэ, Эрхэтэ аалиханаар хабхагыень мушхан һагад эрьелдүүлээд нээжэрхибэ. Нюдэ аманда харагдаагүй гоё һайхан наадан байхань гэжэ һанаһаниинь, элдэбын эреэ марян хабтагар, үрбэгэр халиһаханууд гаража ерэбэ.

— Һии-и, энэ гэжэ гү? — Эрхэтэ уралаа шомбойлгон, жэрхэһэндэл бэеһээ холо барьяад байба.

— Мүнөө эдэниин нээрээшье хэрэггүй шэнги байха харин намар һургуулидаа ошоходоо ойлгохош даа. Сентябриин нэгэндэ хада майлымнай сэсэгүүд хагдаршанхай байха. Харин эдэниин дэлхэйн эгээл һайхан сэсэгүүдэй дээжэнь гээшэ ха юм, — гээд абань сад баанха соохи үрэһэнүүдһээ үнэтэй юумэн эдэ асарһан юумэд сооһоонь үгы шэнгеэр һанагдаба.

Тэрэ үдэртөө огород соогоо гэрэй һууриин тухай газар малтажа, бүхы заабари гуримайнь ёһоор тэдэнээ тариад, «Эрхэтын сэсэгүүд» гэжэ нэрлээ бэлэй. Тэрэ үдэрһөө хойшо Эрхэтэ эдэ сэсэгүүдээ үглөө, үдэшэ бүхэндэ уһалжа, абынгаа заабариин ёһоор харууһалдаг болоо һэн. Түрүүшээр тэрэ хара шорой руу уһа адхажа байхадаа энтэһээ юумэн бултайха юм гэжэ үнэншэдэггүй байгаа. Харин түрүүшын ногоонууднай бултайхада, Эрхэтэ бүришье оролдосотойгоор ажалладаг болобо. Үетэн нүхэдөөрөө хэды гоёор наадажа байбашье, уһалха хэмжээндээ бүхы юумэеэ хаяад, гэр тээшээ гүйшэдэг байгаа.

— Басагад шэнги юун сэсэг, сэсэг гээд гүйнэш, — гэжэ нүхэдыньшье зэмэлхэ. Тиихэдэнь «намар һургуулидаа ошоходоо ойлгохот байгаарайгты» — гэжэ досоогоо бодоод, Эрхэтэ дуугайхан ябадаг һэн.

Августын тэнгээр Эрхэтын хорёо соо хүлеэгдээгүй һайхан зураглал дэлгэршэбэ. Ойро тойрон хаанашье харагдаагүй, гоё гэхэдэ одооншье гоё сэсэгүүд мүндэлшөөд, ходол хаража байһайб гэмээр болошобо ямар зэргын һайхан сэсэнүүдые Москвада хараһанаа нэн түрүүн айхабтар шуналтайтаар хөөрэшэбэ. Эсэгынгээ нимэ соггтойгоор, үнэн сэдьхэлһээ хөөрэхэдэнь шагнажа һууһан гэртэхюулэйнь нюдэндэ тиимэ гайхалгүй һайхан сэсэгүүдэй хангал гутахадал гэжэ, тугаарайхи ха юм. Тэдэ үнгэ бүриин хил[...]гон, шара сагаан, хүхэ ягаан[...] гүүдэйнь дунда гурбан гал [...] пампагар зөөлэн сэсэгүүд [...] дэниие холоһоо харахада түүдэ[...]ги улайлдажа һуудаг, ойронь[...] хэдэ нюдэ дальдаруулма [...] улаан үнгэтэй, нямнянуудын[...] лэхэн хилэн шэнги дээгүүрээ хумэр[...] Эрхэтын хоёр н[...] шэнги пампагарну[...] рэнэйнь дорохоно [...] болоһондол хоёр хүхэ, ногоон, хоёр улаан энэ [...] һахануудтай. Айхабтар [...] уран зураашын эгээл һайхан [...] шэрээр зурагдаһан шэнги, [...] тэдэнэй хажуугаар манай энд[...] гадаг хонхо сэсэгтэ адлирхүү[...] зүгөөргүй томо досоогоо ша[...] хүрин бүлбануудтай, эреэн [...] захатай, нюда һаргаама сэсэ[...] шоо. Таһалжа абаад һэжэрэ[...] шэнгэхэн ханхинуур абяан [...] ха даа гэжэ һанамаар.

Эрхэтэ сентябриин нэгэнэй[...] лөөгүүр һургуулидаа ошохо [...] доо өөрынгөө ургуулһан сэсэг[...] баглаа бэлдэбэ. Тэг дунданьт[...] хи гал улаан пампагар с[...] һуулгаба.

Хүбүүн тэрэнээ саарһан со[...] мүүханээр оройгоод, һургу[...] ерэбэ. Аба эжы хоёрынь үдэ[...] бэ. Нэгэдэхи класста орохо ү[...] булта баглаа сэсэгүүдтэй, ба[...] баринад.

— Эсэгэнь хүбүүнэйнгээ [...] эльбэжэ:

— Нимэл бэлэг шамдаа Москваһаа асараа бшууб даа, — [...] жэ шэбэнэбэ.

Эрхэтэ багшадаа нимэ һайн [...] бариһандаа баярлашоод, то[...] дохижо байгаа һэн.

ХАМҺАР НЮТАГАЙ ХЭДЭН ТААБАРИ

Эрхүүгэй областиин Нүхэдэй (мүнөө Алайрай) аймагай Хамһар нютагта табяад үрхэ буряад айл һууна.

ГУРБАН ОНДОО ТАЙЛБАРИТАЙ ГУРБАЛЖАН АДЛИ ТААБАРИ

Энэ нютагта һуудаг булууд яһатай, наян хоёр наһатай Екатерина Хиртуева гэжэ хүгшэнһөө хэдэн таабари бэшэжэ абаһан байнаб. Тэдэнэй дундаһаа «Тал дунда Тарааска» гэжэ гурбан ондоо тайлбаритай гурбалжан адли таабаринь ехэ һонирхолтой. Тэрээниие ингээд хэлэнэ:

1. «Тал дунда Тарааска. (Хүйһэн[1])».
2. «Баһа тал дунда Тарааска. (Хииг)».
3. «Баһа тал дунда Тарааска. (Эргүүлгын[3] гол)».

Юртэмсын гурбан улаан, хара, хүндэ, хүнгэн гэхэ мэтын гурбалжан таабаринууд хаа хаанагүй мэдээжэ aаб даа. Тиимэ таабринуудые тэндэхи нютагуудташье хэлсэдэг. Жэшээ:

«Гурбан улаан юум?
Жалгада хэбтэһэн үнэгэ улаан,
Жабарта үлеэлгэһэн хада улаан,
Жаргаланта эзын хасар улаан»

гэһэн гурбалжан таабариие Хамһар нютагһаа холо бэшэ оршодог Талхал-Онгой гэжэ нютагта бэшэжэ абаа һэмди.

Теэд «Тал дунда Тарааскын» маягтай гурбан ондоо тайлбаритай гурбалжан адли таабари гээшые түрүүшынхеэ дуулаа һэм.

«БҮТЭ—МЭТЭ»

«Гэшүүһэн өөдэ гульдарнам,
Үнэгэн **бүтэ** гульдарнам,
Гасууриһан өөдэ гульдарнам,
Халюун **бүтэ** гульдарнам.
Халюун **бүтэ** гульдархадаа
Газаа досоо хаюулнам.
(Тогоо нэрхэ)».

Энэ таабари соохи «бүтэ» гэһэн үгэнь олохон уншагшадта балай ойлгогдоногүй ёһотой. Энэмнай «мэтэ» гэһэн үгэ ингэжэ хубилна.

Тиин м-б абяануудай һэлгэгдэхэ ушар буряад хэлэндэ үсөөн бэшэ үзэгдэдэг юм. Жэшээнь, Эрхүүгэй областиин Хашадай (Качугай) районда «лама» гэжэ үгые «лаба» гээд хэлэдэг байна.

«Шэлээхэни басагад
Шэлэр-шэлэр хатараа,
Шэнэ һайхан һиихэсэ
Ялалзаса хатараа. (Ногоон)».

Энэ таабари соо «шэлээхэни» гэһэн үгэ манине һонирхуулна. Нэгэдэхи зохилдолой юумэнэй нэрэ хамаанай падежэ -и залгалта абана: «шэлээхэни» (литературна хэлэндэ -ай, -ой, -эй гэһэн залгалтатай: «шэлээханэй басагад» гэхэ мэтэ). Энээнэй удаадахи таабаринууд соо «морьни», «хүүни», «сооли» гэһэн үгэнүүдые харагты (литературнаар «мориной», «хүнэй гэхэ мэтэ).

«СООЛ—ТУРА»

«Хүүгшэ үнеэн
Хэбтэмгэ хэбтээд таргалаа.
(Сооли үнэһэн)».

Энэ пеэшэеэ «соол» гэжэ нэрлээд, гэрээ «тура» гэнэ. Зүгөөр эндэхи зарим нютагуудта, жэшээлбэл, Зухали нютагаархин гэрээ «соол» гээд, пеэшэеэ «пэсшэ» гэжэ нэрлэдэг байна.

ШЭНЭ ҮГЭНҮҮД

Хамһар нютагта хуушанай таабаринуудһаа гадна, мүн шэнэ шэнэ таабаринуудшье, шэнэ шэнэ үгэнүүдшье саг үргэлжэдөө бии болоожо байдаг. Нэгэ жэшээ харуулаябди:

«Алайри хүүни дуниин ехэ,
Английска морьни хурданиин аймаштай. (Паровоз)».

«Паровоз», «английска» гэһэн үгэнүүд энэ таабариин нилээд хожомшог зохёогдоһые гэршэлһэн шэнэ маягай, абтаһан үгэнүүд гээшэ аабза даа.

Ц. Б. БУДАЕВ,
БКНИИ-гэй хүдэлмэрилэгшэ.

[1] Энэ үгые «хиһэн» гээдшье үгүүлнэ (ородоор: «пуп»).

[2] Обоолоотой хохирые «хии» гэжэ тэндэ нэрлэнэ.

[3] Литературнаар: талхи.

ЭНЭЭНИИЕ МЭДЭХЭ ГҮТ?

...Ород Федор Васильевай эхэнэр хамагһаа олон хүүгэдтэй байһан. Тэрэ эхэнэр 27 удаа түрэхэдөө 69 үхибүү гаргаа. Тиихэдээ 16 удаа хошоодые, 7 удаа гурбаадые, 4 дахин дүрбэ-дүрбые гаргаһан байна.

...Юрын яблокаһаа томо бэшэ хэмжээтэй рентгеновскэ аппарадуудые Москвагай рентген аппаратурануудые хэдэг завод гаргажа эхилбэ.

...Дэлхэй дээрэ хамагай үндэр эхэнэр — Луизина штадай (США) 1947 ондо түрэһэн Долорес Пилар гэжэ негр басаган болоно. Тэрэнэй үндэрынь — 2 метр 49 сантиметр.

...Эмгэн Сара, үбгэн Янош Ровен гэжэ гэр бүлэ айлайхи хамагай ута наһа эдлэжэ, удаан жаргажа һууһан байна Тэдэ хоёр айл гэр болоожо хамтараад, 147 жэл соо һуугаа. Тэдэнэр Венгриин Страдова гэжэ деревнидэ түрэһэн ба наһа бараһан юм. Янош Ровен 172 наһатайдаа, эхэнэрынь—164-тэйдөө — хоюулаа 1.825 ондо наһа бараа. Тэдэнэй хүбүүн тэрэ жэл 116 наһатай байһан.

...Пьер Дефурнель (Францийн харьяата) гурбан хүбүүнэй түрэһэн эсэгэ байһан. Тиигээд [...] гурбан хүбүүдынь тус бүри о[...] ондоо зуудахи жэлдэ түр[...] байха юм: ехэ хүбүүниинь X[...] зуунай үе—1699 ондо, дунда[...] бүүниинь XVIII зуунай үе—1738 ондо, багань—XIX зуу[...] үе—1801 ондо түрөө.

...«Людовик XV үеын ни[...] һонин» гэжэ хэблэлдэ бэша[...] һэн мэдээсэлдэ Париж хо[...] Ла Бель Поль фьеши гэдэг [...] нэр 90 наһатайдаа түрүүшы[...] үхибүү гаргаһан. Түрэһэн [...] рынь—1742 оной декабриин[...] нэй үдэр.

«Болгарская женщина» гэжэ ород хэлэн дээр[...] хэблэгдэдэг, 1961 оной №[...] журналһаа оршуулагдаба.

ТААБАРИИН ХУДАЛДААН

Урдань хотон айлнуудай хүүгэд мал адуулжа ябахадаа, хээрэ хүдөө, намар, үбэлэй һүни нэгэнэйдээ суглараад, шагай шүүрэдэг, таабари, үльгэр түүхэ хэлсэдэг байгаа.

Тиин, хоёр можо болон, таабари хэлсэхэдээ, шүүһэн үсынь шүүгдэһэн үеэ худалдажа наададаг байһан юм. Нютаг нютагта ондо ондоо худалдаанууд болодог байгаа ха. Манай Ага нютагта иимэ үгүүлбэритэй худалдаанууд болодог һэн:

Тайлаг тайлаг тэмээгээр,
Табан уута будаагаар,
Дүнэн дүнэн тэмээгээр,
Дүрбэн адха таряагаар,
Гунан гунан тэмээгээр,
Гурбан монсогор орооһоор.

Нюдэнэй нягаһаар,
Хамарай нюһаар,
Улагүй гуталаар,
Үнигүй һүхөөр,
Һиимэгэр хадагаар,
Һэтэрхэй зүүгээр,
Эшэгүй хажуураар,
Эригүй хутагаар...

Аяга талхаар,
Адха орооһоор,
Шанаха сайгаар,
Шараха мяхаар,
Оёоргүй хүнэгөөр,
Ооһоргүй туламаар.

Хэмхэрхэй тогоогоор,
Жэбэрхэй хадааһаар...

Нэршүүдэ нэгэ орооһоор,
Хубхайда хоёр орооһоор,
Гутайда гурбан орооһоор,
Дүүмэдэ дүрбэн орооһоор,
Тултайда табан орооһоор...

Хара нохойн хартяар,
Шара нохойн шагайтаар,
Түбөө хурьгаар,
Туулайн зулзагаар,
Шүдэгүй хулганаар,
Шэхэгүй элжэгээр,
Шэшэнгир буруугаар,
Шэжэн эшэгээр...

Тэхын шээгээр,
Тэмээнэй һүүшээр,
Һамгадай даахяар,
Һархинсагай һабидаһаар,
Архиншанай бөөлжэһөөр,
Амһартын үгаадаһаар,
Бурүүгай бужуугаар,
Бөөһэнэй хюурһаар,
Торхын үнгэрөөр,
Тогооной хюһамаар...
Хүлэй шэбэрээр,

Гарай һааряар... гэхэ мэтээр худалдуулһан таабаришад олон олон таабари мэдээгүйдөө гомодон, улайжа сайжа һуудаг байгаа ха юм.

Б. Намсараев.

Һүдэнтэ нютаг.

ТУҺАТАЙ ЗҮБШЭЛ

Мүльһэтэшэһэн сонхын шэл гашуунаар зуурагдаһан дабһаар аршаха хэрэгтэй. Удаань мүльһэнэйнь хайлаад байхада хататар аршаха.

Хэрбээ хайлажа байһан мүльһэн соо градусник хээд үзөө һаа, тэрэниие дабһан заашье дулаасуулдаггүй байһаниинь мэдэхэт. Харин мүльһэнэйтнай температура нульһаа хэдэн градус доошоо буушоод байха. Гээшье һаа мүльһэн дабһанда түргэн хайладаг. Дабһатай мүльһэнэй хүйтэнэй температура миил нуль градус бэшэ, харин нилээд доошо байдаг гээшэ. Хүйтэн агаарта (сонхын хажууда) дабһа холиһон мүльһэ табяа һаатнай түргэн хайлашахал.

Улаан-Үдын гидрометобсе[...]риин мэдээсэлһэнэй ёһоор, мү[...] республика соомнай бага [...] үүлэтэй байха. Хойто захынь [...] гүүдаар бага зэргэ бороо [...] Бусад газар нютагуудта балай[...] нойто орохогүй. Баруун тэ[...] хаһаар һалхилха. Хойто айма[...]та 7—12, бусад аймагуудта [...] 17, Улаан-Үдэ хотодо үглө[...] 2—4, үдэртөө 13—15 град[...]лаан байхаар хүлеэгдэнэ.

Редактор
Ц. О. ОЧИР[...]

Шанай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-У[...] улица Ленина, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. ред[...]тора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27-[...] отделов: сельскохозяйственного производства и партийн[...] жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и парт[...]ной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологическо[...] —24-74, советского строительства и быта—34-93, рабсель[...]ров и писем—25—41, 38-30, информации—32-74 и пере[...]дов—34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Сове[...] Министров Бурятской АССР.
Н00217.

Зак. № 754.

Уулзатараа баяртай, ааяма зумнай,
Уулын зүргэнүүд, һэрюухэн майханууд!
Улаабхин носоһон түүдэг галнай,
Уулзатараа баяртай, аян замууд!

И. АЛЬЦМАНАН фото.